

RECENZIE

FERRERO BLANCO, M. D.: *LA REVOLUCIÓN HÚNGARA DE 1956. EL DESPERTAR DEMOCRÁTICO DE EUROPA DEL ESTE.* (Maďarská revolúcia 1956. Demokratické prebudenie východnej Európy.) Huelva 2002, 425 s.

Pred dvoma rokmi Kalligram vydal k výročiu maďarskej revolúcie Gatiho *Stroskotané ilúzie*, podľa prof. Kramera z Davisovho Centra pre ruské a euroázijské štúdie Harvardovej univerzity, „najlepšiu prácu, ktorá vyšla v angličtine, maďarčine, ruštine, nemčine i francúzštine“. Gati si medzinárodné renomé odborníka na maďarskú otázku definitívne získal už v polovici 80. rokov, a keď písal *Stroskotané ilúzie*, mohol sa oprieť nielen o výsledky svojho predchádzajúceho výskumu, ale ako prvý sa dostal k odtajneným dokumentom CIA, okrem toho čerpal z ruských archívov vrátane archívu KGB a predovšetkým zo šiestich ústredných maďarských archívov. Prácu spomíname najmä preto, že je ľahko dostupná slovenskému čitateľovi.

Kniha Marie Dolores Ferrero Blanco vyšla o štyri roky skôr v španielčine. Autorka je profesorkou histórie 20. storočia na univerzite v andalúzskej Huelve. Je zaujímavé sledovať ako sa vysporiadala s jazykovým handicapom – na rozdiel od Gatiho nevie totiž po maďarsky a rozsiahlejšie nevyužila pomoc kolegov–rezidentov v krajine, o ktorej píše, takže súčasná poprevratová maďarská literatúra nie je v knihe vyťažaná, rovnako sa to týka aj archívnych materiálov uložených v Maďarsku. Jej kniha je postavená na rozsiahlej a dovtedy málo alebo vôbec nevyužitej dokumentácii z archívu španielskeho MZV, archívu Španielskej republiky v exile, archívu predsedníctva vlády, štátnej administratívy, národného archívu periodickej tlače, ako aj internetového portálu Wilsonovho archívu a na prevažne monografických prácach z anglofónnej zóny, a francúzskej a nemeckej proveniencie, vrátane prác maďarských exilových autorov (prevažne vydaných v angličtine).

V Španielsku o maďarskej revolúcii v '56-om vyšiel v roku 1983 preklad Fehérovho a Hellerovho spoločného diela *Hungary 1956 (Análisis de la revolución húngara)*. Čo sa týka produkcie španielskych autorov, okrem ojedinelých prác dotýkajúcich sa témy maďarskej revolúcie čiastočne alebo v širšom kontexte (Claudínove práce z konca 70. a začiatku 80. rokov o krízových javoch v sovietskom bloku), rovnako zriedkavých časopiseckých štúdií (Gutiérrez Álvarez, Saldaña, Ruiz de Azúa) vyšla pred Ferrerovej knihou iba celkom útlá práca posledne menovaného (Ruiz de Azúa, E.: *Budapest 1956*. Madrid 1997, 96 s.). Až v roku 2006 vyšla v Madride spoločná španielsko-maďarská práca Ricarda Martína de la Guardi, Guillerma Péreza Sáncheza a profesora Pannónskej univerzity (vo Veszpréme) Istvána Szilágyiho *La batalla de Budapest. Historia de la insurrección húngara de 1956*. (Bitka o Budapešť. História maďarskej vzbury 1956. 295 s.)

Kniha M. D. Ferrero je z tohto pohľadu prvým (a vydareným) španielskym pokusom čo najkomplexnejšie prezentovať históriu maďarskej revolúcie 1956 a zodpovedať otázky s ňou spojené. Je to o to významnejšie, že ani ďalšie témy z najnovších dejín stredovýchodnej Európy nepatria v Španielsku k frekventovaným, a vo všeobecnosti informovanosť Španielov o našich zemepisných šírkach nie je najlepšia. Pravdaže, kniha má vyššie ambície. Prezentuje aj to, čo v záplave celosvetovej produkcie o Maďarsku 1956 akosi unikalo pozornosti historikov – nóvum je predovšetkým spracovanie úlohy Španielska pri posudzovaní uda-

lostí v Maďarsku v medzinárodnom rámci, keď frankistický režim svojou aktivitou v OSN a v bilaterálnych vzťahoch ďaleko prevýšil váhu, akú jeho krajina v medzinárodnej politike vtedy mala.

Kniha je rozdelená do siedmich kapitol so zrejmuou snahou zachovať si proporcionálnosť rozsahu, s pochopiteľnou výnimkou, ktorou je 1. kapitola. Tá je venovaná priebehu revolty až do druhej ruskej intervencie (*Povstanie v októbri 1956*). Autorka najprv stanovuje rámec, v ktorom sa vývoj v sovietskom bloku mohol pohybovať a súčasne pramene nespokojnosti – sociálne aj ekonomické, náznakovo (s prihliadnutím na španielskeho čitateľa) rozoberá problematiku na širšom území následníckych štátov monarchie od Parížskej mierovej konferencie a potom už s dôrazom na vývoj v Maďarsku nemožnosť stalinizácie bezprostredne po druhej svetovej vojne, uchopenie moci komunistami, kopírovanie sovietskeho hospodárskeho a politického modelu a katastrofálny výsledok tejto schémy. Ten bol o to horší, že nešlo o slovanský štát, kde boli vždy (okrem Poľska) isté pozitívne psychologicko-historické aspekty, o ktoré sa rusifikácia životného a politického štýlu v najširšom či najhoršom zmysle mohla oprieť. Nešlo ani o oslobodený štát. V Maďarsku bolo všetko inak. María Dolores Ferrero venuje pozornosť okolnostiam pádu Rákosiho a politickej dráhe Imre Nagya, väčšmi v náväznosti na jeho pozitívnu úlohu a rast popularity v 50. rokoch, než sústreďením sa aj na temnejšiu stránku jeho minulosti (ako to robí Gati). Zobrazuje vývoj v krajine v rokoch po Stalinovej smrti a hovorí o vplyve predchádzajúcich udalostí v Poľsku na budapeštiansky október, vôbec komparácia a širší záber autorky (smerom k Poľsku a na iných miestach aj na Pražskú jar) patrí k neprehradiateľným kladom práce. Podrobne a veľmi plasticky zobrazuje prerastanie plánovanej študentskej manifestácie v Budapešti do spontánneho ľudového vystúpenia a jeho reťazové rozšírenie po celom meste a krajine. Hovorí o medznom vplyve udalostí pri rozhlase, keď podľa nej členovia ÁVO (politickej polície) preliali prvú krv (v tomto posudzovaní je oveľa jednoznačnejšia ako Gati), a o hysterickú reakciu Rusov po zničení Gruzíncovej sochy. Väčší priestor než Gati venuje vývoju postojov Pála Malétera, veliteľa Kiliánových kasární a neskôr ministra obrany v Nagyovej vláde, a úlohe maďarskej armády v povstaní.

Autorka na týchto miestach zaradila rozsiahlu pasáž z nepublikovaných pamätí priameho účastníka udalostí – študenta, neskôr exulanta, čo je pomerne neobvyklé, ale vzhľadom na autenticitu pohľadu z čitateľského hľadiska prínosné (Manifestácia I. Szilágyiho, s. 52-57). V snahe o čo najvernejší obraz zachytáva paralelné Nagyove rozhovory so Sovietmi, ktorí prišli do Budapešti v neobvykle reprezentatívnej zostave, podrobne sa venuje vývinu Nagyových postojov, v rozhodujúcich okamihoch zásadne ovplyvnených radikalizáciou ruského postoja. Samostatne potom rozoberá pouličné boje, vývoj rokovania povstalcov s Nagyovou vládou, a prínosom mimo chronológie je aj posúdenie ideologických východísk revolúcie – predovšetkým na základe Nagyových a Bibóových politických názorov. V tejto analytickej línii pokračuje potom rozborom jednotlivých požiadaviek, pre revolúciu relevantných sociálnych vrstiev a skupín, prirodzene s vyvodením príslušných záverov. Dôslednosť v tomto postupe je pre autorku – profesorku v celej knihe charakteristická.

2. kapitola je venovaná reakcii zahraničia na revolučný vývoj v Maďarsku. Podľa dôležitosti – Sovietsky zväz, USA, Európa (západná aj východná), je to komplexnejší prístup ako si zvolil Gati aj keď ten bol v prípade supervelmocí podrobnejší. Ferrero píše o previazanosti kľúčových maďarských politikov na klany, resp. osobnosti sovietskej politiky a o závislosti ich postavenia od vnútrostraníckych mocenských bojov v Moskve. Uvádza argumenty pre pokojnú ruskú reakciu aj (ruské) dôvody pre zmenu. Z polovice Chruščovovej argumentácie nezostal kameň na kameni, je príkladom manipulácie s faktami, účelovej časovej

zámeny jednotlivých maďarských a sovietskych aktivít. Ak zavádzanie vlastnej verejnosti (v ZSSR) nikoho neprekvapí, kuriózne pôsobia pokusy Kremľa dodatočne upokojovať Londýn a Washington.

Čo sa týka USA, je autorka rovnako jednoznačná v posudzovaní a pomenovaní ich oportunistizmu, keď obetovali svoj pestovaný imidž ochrancov demokracie v mene udržania priateľných vzťahov s Moskvou a pre domáce predvolebné kalkulácie. Rovnako kritická je M. D. Ferrero voči západnej Európe, predovšetkým v súvislosti s pôsobením Edenovej vlády a so suezskou krízou. Poukazuje na variabilitu reakcií v jednotlivých štátoch, rozdiely v postojoch verejnosti a oficiálnej politiky a vtedy ešte hromadný prosovietsky postoj západoeurópskych komunistických strán, pre ktoré dozrel čas na zmenu orientácie a stratili trpezlivosť s ruskými excesmi až po pražskej jari, resp. po okupácii ČSSR. V pasážach venovaných socialistickému bloku najväčšiu pozornosť zaslúžene venuje Juhoslávii, potom najmä Poľsku a vzhľadom na maďarskú menšinu aj ČSR, inak cítiť istú rezignáciu autorky na možnosť nájsť v servilite postojov moskovských satelitov prvok vhodný na zaznamenanie. V 3. kapitole – *Potlačenie revolúcie* autorka zvolila retrospektívny rámec. Východiskom pre rozbor problematiky sa jej stalo vyhlásenie ministra Pozsgayho začiatkom roka 1989, prevratné kvalifikovanie maďarských udalostí v '56. roku ako ľudového povstania, nie kontrarevolúcie, čo všetci počúvali tridsať rokov.

Profesorka Ferrero ponúka periodizáciu represálií, keď jednotlivé medzníky tvoria akcie cudzích interventov alebo neskôr kolaborantskej Kádárovej vlády. Rozlišuje represálie za ozbrojený a neskorší „neozbrojený“ odpor, charakterizuje ich podstatné znaky, sektory najväčšmi zasiahnuté represáliami – to je v práci dôležité už z toho dôvodu, že tak (aj na ďalších miestach) kompletizuje sociologický aspekt svojej práce. Prínosom nie je len to, čo píše, ostatne opiera sa tiež už o napísané práce, ale dôslednosť analýzy, ktorú prezentuje pri každej príležitosti.

Predmetom 4. kapitoly je *Súd a poprava Nagyovej skupiny*. M. D. Ferrero vychádza predovšetkým z Dornbachovej štúdie *The Secret Trial of Imre Nagy*. Východiskom jej bola už v prvých rokoch diktatúry realizovaná deformácia súdnictva a jeho zneužitie na politické ciele, charakteristický prvok diktatúry proleteriátu, ale – keďže kniha bola napísaná pre Španielov – aj pre frankizmus (predovšetkým pre prvý frankizmus, ktorý periodizačne zodpovedá maďarským 50. rokom). Ukazuje príznačnú vierolomnosť, s akou KGB a kádárovci pozatýkali hlavných predstaviteľov vlády revolúcie, vrátane tých, čo požívali azyl na juhoslovanskom veľvyslanectve. V tejto súvislosti však nemožno nepoložiť otázku, prečo na inom mieste nevenovala rovnako konkrétnu pozornosť aj lynčovaniu členov ÁVO a ďalších komunistov, ktorých dav usmrtil bez súdu, pretože aj to patrí k plnému obrazu maďarskej revolúcie v roku 1956. Autorka zaznamenáva priebeh súdu, zahraničnopolitické faktory ovplyvňujúce jeho priebeh aj vládnu dezinformačnú a diskreditačnú kampaň proti reprezentantom maďarskej revolúcie aj jej samotnej a po prvý raz v Španielsku ponúka (možno trochu priestorovo skromne) aj syntézu revízie procesu s Imre Nagyom hneď po páde komunistického režimu v Maďarsku. 5. kapitola *Ohlas poprav vo svete* je svojím spôsobom analógiou kapitoly druhej, zaujme však už svojou prvou časťou o podiele zodpovednosti Maďarov a Moskvy za represálie a popravy po rokoch (určujúci podiel prisudzuje Kádárovi). Po USA, východnej a západnej Európe, Latinskej Amerike sa venuje vo zvýšenej miere zástoju, ktorý voči udalostiam v Maďarsku zaujalo geograficky a kultúrne vzdialené Thajsko (z toho titulu, že jeho predstaviteľ bol menovaný za predsedu XI. VZ OSN v roku 1957) a India (pre jej dominantné postavenie medzi rozvojovými krajinami s väzbami aj na ZSSR). V prípade západnej Európy zaujme aj vedľajší produkt – v súvislosti s reakciami

svojprávnych komunistických strán náhľad do prenatálneho štádia (Togliattiho teória polycenzizmu) a rodného listu eurokomunizmu.

Minucióznym spôsobom je spracovaná 6. kapitola *Maďarská otázka v OSN*, ktorá je de facto tematickým pokračovaním predchádzajúcej časti. Je postavená takmer výlučne na dokumentačnej báze (rovnako aj siedma, záverečná kapitola), autorka v nej postupne analyzuje prerokúvanie maďarskej problematiky na XI. až XVII. zasadaní VZ OSN, úlohy, ktoré postupne zohrávali tie-ktoré štáty, pozornosť venuje vypracúvaniu správy Vyšetrovacej komisie OSN, témam a otázkam, ktoré boli postupom rokov nastolované. V druhej časti sa venuje otázkam spojeným s poskytovaním humanitárnej pomoci utečencom primárne v Rakúsku a Juhoslávii a márnej činnosti Medzinárodnej organizácie práce v prospech maďarských odborárov.

Výsledkom základného výskumu v španielskych archívoch je aj rozsiahla štúdia *Španielska verzia maďarských udalostí a pomoc poskytnutá Španielskom*, ktorá tvorí záverečnú siedmu kapitolu. Hovorí o informačných zdrojoch madridskej vlády (interesantné sú napríklad informácie, že Sovietsi vedeli, že Eden počíta s ich angažovaním v Maďarsku, čo im do určitej miery rozväzovalo ruky), o jej motiváciách – tu je dobré si uvedomiť, že pomoc španielskej vlády nebola pomocou maďarskej revolúcie, ale boju proti Rusom. V tom bol rozdiel medzi jej postojom a postojom španielskeho demokratického exilu, pretože vonkajším prejavom, solidaritou s povstaním sa nelíšili. V Španielsku zakódovaná obsesia režimu sovietskym Ruskom viedla k tomu, že sa uvažovalo o vyslaní dobrovoľníkov vo forme novej Modrej divízie do Maďarska. Muñoz Grandes, veliaci generál División Azul na východnom fronte dal dokonca k dispozícii svoj ministerský post, len aby mohol opäť viesť vojakov proti Červenej armáde a záujem vo verejnosti bol (10-tisíc prihlásených v čase mieru je viac ako dosť a vypovedá mimochodom tak o účinnosti frankistickej propagandy, ako aj o zlých sociálno-ekonomických pomeroch v krajine). Následná menej kompromitujúca Francova predstava počítala s vyslaním troch lietadiel so zásielkou protitankových granátov – všetko zakázal Eisenhower. Ferrero považuje za relevantný Czilchertov názor, že zavážili prezidentovi židovskí príbuzní a tradične veľký výskyt Židov v sovietskom vedení. Je zaujímavé, že aj Gati síce v inej súvislosti (s. 177) poukazuje na význam židovskej etnicity vo vývoji udalostí.

Druhá časť „španielskej“ kapitoly hovorí o humanitárnej a politickej pomoci poskytovanej v dvoch rovinách – utečencom a obyvateľom Maďarska. *Konečné hodnotenia* – záverečný autorkin text je vzorovou ukážkou zodpovedania základných charakteristík maďarskej revolúcie, od príčin revolty, cez hodnotenia základných požiadaviek zúčastnených, čo dáva podklady pre jej typologické posúdenie, až po úlohu, akú zohrali medzinárodné organizácie a veľmoci.

Knihu dopĺňa fotopríloha, ako aj dokumentačná a štatistická príloha mapujúca priebeh samotnej revolúcie a jej potlačenie.

Nakoniec ešte dve poznámky – naozaj neviem, prečo by sa mal tvorivý duch Loly Ferrero zaťažovať takými detailami, ako je rozdielne znenie kapitol a podkapitol v obsahu a v texte, ale redaktori to mohli ustrážiť. Tiež sa môže všeličo stať, keď človek nepreverí svoje zdroje informácií – v medailóne plk. Pála Malétera (s. 51) potom (v španielčine) nájdeme „(1917 – 1958), narodený v Eperjés (momentálne v Československu), vyrastal na Félvidéku...“.

Reáliou tiež je, že v Španielsku má o tomto kombinovanom faux pas len veľmi málo kto predstavu.

Čo dodať na záver? Gati je skutočne výborný, ale aj María Dolores Ferrero Blanco ponúka naozaj príťažlivé dielo „klasických tvarov“. Napriek zjavnej nerovnosti v porovnaní s pra-

mennou a bibliografickou bázou Gatiho knihy a z toho vyplývajúcich odlišností v charaktere práce, výsledný efekt posudzovaného španielskeho diela tento handicap výrazne zmažáva. Veľmi silnou stránkou Ferrerovej práce je jej jasná štruktúra, výborná kombinácia prezentovania udalostí a ich analytického hodnotenia ako aj záber ponúkajúci úplný pohľad na problematiku vrátane jej zahraničnej dimenzie.

Peter Száraz

HISTORICKÉ ROZHĽADY IV. Zostavovatelia PhDr. Martin Lacko, PhD., PhDr. Michal Duchoň a Mgr. Ivan Varšo. Bratislava, Historické rozhľady o. z., 2008, 264 s.

Občianske združenie Historické rozhľady vydalo IV. číslo svojho zborníka. Ide rozhodne o neobvyklého editora aj o neobvyklý prístup v oblasti historického bádania, ak za účelom „aktívnej participácie na udržaní plurality vedeckých postupov a názorov v slovenskej historiografii“ (ako hovoria stanovy) vzniklo takéto združenie profesionálnych historikov, ktorých cieľom je „*pravidelne a nestranne reflektovať vedecké aj populárno-naučné výstupy aktuálnej slovenskej historiografie*“. Imanentné tejto premise je však zjavne presvedčenie, že metodológia aj výsledky slovenskej historiografie vyžadujú akéhosi supervízora, schopného viac-menej dokonalej objektivity, teda ideálneho prístupu *sine ira et studio*. To je síce snom každého seriózneho historika, na mieste je však otázka, či prirodzená a svojím spôsobom nevyhnutná spätosť s myšlienkovým pohybom v spoločnosti skutočne umožňuje úplne nezaujatý prístup k dejinám alebo vedie iba k inej forme metodologickej závislosti. V každom prípade je však zborník výrazom odvahy a odhodlanosti, čo je dané už aj problematikou finančnej stránky neziskového združenia.

Zborník je súborom siedmich štúdií, dvoch materiálov, reflexie, recenzií a anotácií. Štúdie siahajú od XVII. storočia do druhej polovice XX. storočia. Úvodná štúdia, *Štyri konfesie, tri jazyky: Etnická a konfesijná pluralita na Zemplíne v 17. a 18. storočí* od Petra Šoltéša, sa zaoberá špecifickými prejavmi rozsiahlej vieroučnej plurality na Zemplíne ako hraničnej oblasti severovýchodného Uhorska, súčasne sa vyznačujúcej najvyššou mierou etnickej rozvrstvenosti. Z hľadiska konfesijného šlo o hranicu prelínania sa východného kresťanstva a šírenia gotiky, neskôr s prijímaním niektorej formy protestantizmu. Etnicky sa Zemplín skladal z obyvateľstva pôvodu slovenského, rusínskeho a maďarského, pričom autor poukazuje na stotožňovanie viery a etnicity, na etnické zmeny v 19. storočí a s nimi súvisiace posilňovanie postavenia maďarskej zložky v rímskokatolíckej cirkvi, zatiaľ čo slovenský aspekt bol oslabovaný procesom identifikácie s uhorským vlastenectvom, čo sa premietlo až do prvých desaťročí 20. storočia. Štúdia *Žiadne zlaté obdobie: Sociálno-ekonomická situácia na Kysuciach v medzivojnovom období* od Moniky Zvarďonovej analyzuje Kysuce ako jeden z ekonomicky najzaostalejších regiónov Slovenska, odkázaný na poľnohospodárstvo s vysokým podielom sezónnych prác v iných regiónoch, na lesné a základné drevospracujúce hospodárstvo a pod. Poukazuje na nedostatočnú surovinovú základňu, ktorá sa mohla stať základom budovania priemyslu ako za monarchie, tak aj v ČSR. Rozoberá vystaňovalecťvo do zámoria, hospodársku krízu v rokoch 1921 – 1923, otázku skutočných výsledkov konjunktúry v rokoch 1924 – 1929, alkoholizmus, dopad maďarského a poľského revizionizmu a dôsledky veľkej hospodárskej krízy v tridsiatych rokoch. Konštatuje na základe porovnania so slovenským vývojom v medzivojnovom období, že Kysuce prakticky prechádzali nepretržitou hospodárskou krízou až do obdobia povojnovej industrializácie. Vojtech Kárpáty sa v štúdiu *Slovenský červený kríž 1939 – 1945* venuje formovaniu SČK od vyhlásene-

nia autonómie. Rozoberá organizačné a personálne otázky činnosti SČK, jeho aktivity, ako napr. jeho angažovanosť v Malej vojne či stanovenie a plnenie hlavných cieľov organizácie aj s ohľadom na vojnový vývoj. Uvádza početné stavy, spôsob výpomoci v nemocniciach, záchranársku činnosť, legislatívne problémy aj medzinárodnú spoluprácu. Špecifickou činnosťou bola potom identifikácia mŕtvych v oblastiach bojov a tvorba zoznamov. Z hľadiska vojenskej histórie je prínosná štúdia Tomáša Kluberta *Bojová činnosť nemeckého pancierového vlaku č. 62 na Slovensku*, ktorá však svojím obsahom prekračuje rámec daný názvom, a okrem prehľadu činnosti vlaku proti povstaleckým silám prináša aj zasvätený pohľad na technickú stránku, t. z. na stavbu pancierových vlakov typu BP 42 v rokoch 1942 – 1943, ich zostavenie, výzbroj, kamufláž, sprievodné tylové zabezpečenie a modernizáciu počas roka 1944. Pre regionálnych vojenských historikov Liptova a SNP je zvlášť prínosný súhrn informácií o nasadení improvizovaného pancierového vlaku a jeho zničení na obrannom podúseku Kosatec a o následnom nasadení vlaku č. 62. Štúdia je doplnená fotografiami s detailnými popiskami. *Život obce na frontovej línii: Kozárovce na konci druhej svetovej vojny* od Petra Ivaniča opisuje udalosti v (vtedy) hraničnej obci od potlačenia SNP do oslobodenia. Venuje sa otázkam ubytovania utečencov z Ukrajiny, Poľska a Ruska v obci, opevňovacím prácam pre Nemcov, nebezpečenstvu sankcií na základe udania z partizánskeho charakteru obce a odvráteniu mužského obyvateľstva do zajateckých táborov. Záverečné časti opisujú súvislosti zmarenej evakuácie obce v marci 1945 a oslobodzovacie boje vojsk 2. ÚF, vrátane strát na životoch a majetku. Záverečné dve štúdie, *Kolakovič a československá ŠtB* od Miroslava Klobučníka a *Osudy kňaza prenasledovaného totalitným komunistickým režimom* od Ivana Varša, sa venujú cirkevným osobnostiam. Prvá z uvedených profesorovi Tomislavovi Kolakovičovi Poglajenovi, chorvatsko-slovenskému katolíckemu kňazovi, ktorý bol od januára 1946 tri mesiace v rukách Štátnej bezpečnosti – možno v dôsledku ostrého stretu s V. Širokým. Kolakovič počas SNP spolupracoval s povstalcami s cieľom dostať sa do ZSSR a ovplyvniť proticirkevnú politiku. V ČSR bol potom obvinený zo založenia ilegálnej organizácie pracujúcej pre Vatikán (a pravdepodobne aj uskutočnil kroky na zabezpečenie ilegálneho vysielania osôb do ZSSR). Na základe neujasneného zásahu bol však prepustený a opustil ČSR. Druhá štúdia sa venuje radovému kňazovi zo Štôsu Matejovi Litvinovi – jednak jeho životnej dráhe kňaza aj robotníka, jednak jeho antikomunistickým a protiateistickým postojom, za ktoré sa aj v rokoch 1950 – 1953 dostal do väzenia.

V dokumentoch sú uverejnené dva materiály viažuce sa k vojenskej (resp. k vojnovej) histórii. Je to *Denník príslušníka Domobrany Vendelína Krajčoviča (22. marca – 5. mája 1945)* s úvodným slovom publikujúceho Daniela Hupku a *Rozhovor s Františkom Matovičom (1920, Ompitál), bývalým zbrojárjom 13. letky* od Martina Lacka. Obidva materiály, napriek rozdielnosti v čase aj spôsobe vzniku, patria do kategórie, ktorá bola neprímerane dlho zanedbávaná, „vďaka“ čomu sa história vyludňovala. Je preto potrebné každý pokus o zachytenie *oral history* uvítať.

Reflexia – *Historická revizionistická literatúra posledných let (se zřetelem na německojazyčnou oblast)* od autora Petra Kubíka sa zaoberá literatúrou, zameranou na prehodnotenie viny Nemecka na druhej svetovej vojne – stačí citovať: „*Obrana Wehrmachtu a racionální zdůvodňování jeho činů se tak stalo významnou částí revizionistického úsilí...*“, pričom však aj zaradenie Viktora Suvorova do kategórie dôveryhodných historikov tu spochybňuje oveľa viac ako iba jeho samotného.

Súčasťou zborníka sú dve recenzie a tri anotácie.

ANOTÁCIE, GLOSÝ

COWAN, R.: *ŘÍMSKÁ BOJOVÁ TAKTIKA 109 PŘED N. L. – 313 N. L.* Praha : Grada, 2008. 64 s. Ilustroval Adam Hook. Preložili Ing. Karel Lokaj a Martin Lokaj.

Rímska armáda prešla za takmer 1300 rokov existencie Rímskej ríše rozličnými premenami. Od vojska založeného na princípe rodu bratrance k žoldnierskemu vojsku a nakoncom k vojsku germánskych federátov, menila sa výzbroj i zloženie jednotiek (či už veľkých – légii až po menšie – tzv. pomocné oddiely – auxilia), ale aj taktika a vojenská stratégia Rímskej ríše. Práve na časť taktiky rímskych légii v dlhom časovom období sa zamerl anglický autor Ross Cowan. Jeho práca vyšla pôvodne vo vydavateľstve Ospray, v edícii Elita ako 155. zväzok. České vydavateľstvo Grada vo svojej edícii Militaria doposiaľ vydalo asi päťdesiat zväzkov pre záujemcov vojenských dejín, o výzbroji a výstroji, organizovania vojsk v rôznych časových obdobiach či iných problémoch vojenských dejín. Ak by vydali aj predchádzajúcich 154 zväzkov o Elite, potom čitatelia a záujemcovia o vojenské dejiny sa majú na čo tešiť!

Hoci je publikácia pomerne útlá, jej obsah je veľmi bohatý a pestrý – obsahuje textové informácie, ktoré sú doplnené množstvom obrázkov, perokokresieb či rekonštrukcií. Textové a obrazové informácie sú v súlade a jedna skupina dopĺňa druhú.

Základom publikácie je rozbor bojovej taktiky rímskeho vojska v rokoch 109 pred n. l. až do roku 313 n. l. Je to pomerne dlhé časové obdobie, ale pretože autor sa venuje jednej ucelenej problematike, dokonale využil rozsah publikácie a čitateľovi priblížil jednu stránku bojového umenia starovekého Ríma. Jeho predmetom je bojová taktika uzavretej vojenskej jednotky – légie. Na základe údajov antických autorov sleduje podrobne

jednotlivé bojové akcie rímskych légii či už v zahraničnopolitických vzťahoch alebo dokonca aj v období občianskych vojen v 1. storočí pred n. l. Opisuje organizačnú štruktúru rímskych légii od kohort a manipulov, ktorá sa udržala počas štyroch storočí, ktoré sú predmetom záujmu autora. Od organizačnej štruktúry presúva svoju pozornosť na taktické zostavy, rozostupy jednotlivých častí légii pri presunoch a pred bojom.

Hlavnú pozornosť však autor venuje využitiu bojových šíkov v podobe jednoduchého, dvojitého, trojnásobného či štvornásobného šíku alebo jednotlivým obranným formáciám (cuneus – kruhová zostava, testudo – korytnačka a pod.). Svoje opisy opiera o podrobný rozbor jednotlivých vojenských konfliktov, do ktorých sa rímske vojsko zapojilo či už v bojoch pri dobýjaní nových území (bitka pri Bibracte proti Galom, bitka pri Tigranokerte proti arménskemu kráľovi Tigranovi), alebo i vo vzájomných bojoch silných politikov rímskej republiky v období občianskych vojen (boj medzi Caesarom a Pompeiom pri Farsale, bitka pri Filippách, bitka pri Thaspe, bitka pri Illerde). Oporu pri opisoch jednotlivých vojenských udalostí mu poskytujú údaje antických autorov – Tita Livia, C. Iulia Caesara a jeho pokračovateľov, Appiana, Kassia Diona, Plutarcha a ďalších.

Pri sledovaní vývoja taktiky rímskeho vojska si všíma aj taktiku nepriateľských jednotiek, kde dokonca poukazuje na to, že aj súper Ríma si osvojovali jeho taktiku a často ju účinne použili v bojoch proti Rímu.

Jeden obrázok údajne povie viac ako tisíc slov. Preto je zvykom jednotlivých zväzkov edície Militaria, že text je doplnený množstvom obrázkov, ktoré majú rovnakú funkciu ako textové informácie. V tomto prípade sú opisy jednotlivých bitiek a taktické zmeny doplnené schémami rozmiestnenia jednotlivých bojových jednotiek a ich presunmi počas bojov. Tieto schémy dopĺňajú perokokresby druhov rôznych vojsk a vojakov ako sa zachovali na rôznych historických reliéfoch (Trajanov stĺp, stĺp Marka Aurélia)

či náhrobkoch vojakov. Tieto perokresby sú veľmi názorné a oveľa lepšie čitateľné ako samotné originály. Ale aj pre tieto originály sa našlo miesto a v publikácii je dvadsať fotografií, na ktorých sú zobrazení vojaci, výjavy z bitiek či vojenská zbraň a výstroj. Tieto fotografie dopĺňajú fotografie a perokresby významných vojenských veliteľov – Gnaea Pompeia, C. Iulia Caesara, L. Licinia Lucula či cisárov Maximina Tráka, Alexandra Severa a Maximiana.

Osobitnú časť obrazového materiálu predstavuje osem malieb vložených do stredu publikácie, pričom komentár k nim sa, žiaľ, nachádza až v závere publikácie. Komentár je podrobný a čitateľovi približuje obrazovú informáciu. Tieto maľby sú dielom Adama Hooka, ktorý sa podieľal už na príprave viacerých zväzkov tejto edície. Jednotlivé tabule zobrazujú zostavy rímskeho pešieho i jazdeckého vojska, detaily výzbroje a výstroje vojakov, zostavy a bojové útvary (korytnačka), spôsob boja. Autor jednotlivých tabúl má už bohaté skúsenosti pri tvorbe takýchto obrazov a pre čitateľa sú veľmi atraktívne.

Hoci je táto publikácia, podobne ako ostatné zväzky edície, určená predovšetkým bežným čitateľom, nechýbajú mu však nástroje, ktoré umožňujú čitateľovi dobrú orientáciu v diele. Jednak je to register osobných, geografických i vecných názvov či vysvetlivky skratiek autorov (antických), z diel ktorých autor vychádzal pri spracovaní svojho diela. Pozitívne hodnotíme i skutočnosť, že prekladatelia Ing. Karel Lokaj a Martin Lokaj vložili do textu i údaje o českých a slovenských prekladoch diel antických autorov, čím získava čitateľ možnosť ďalšieho čítania a doplnenia si informácií.

V zozname odbornej literatúry sú uvedené predovšetkým diela anglických autorov (prípadne dve diela v nemčine), ktoré sú však u nás prakticky nedostupné.

Prekladatelia dôkladne využili všetok priestor, a tak sa im podarilo vložiť na voľné miesto aj vysvetlenie zemepisných názvov, ktoré sa spomínajú v texte.

Uvedenú publikáciu (ale aj celú edíciu vydavateľstva Grada) môžeme len odporúčať čitateľom, ktorí tak dostávajú do rúk kvalitné publikácie vyvážené textovými i obrazovými informáciami a záujemcom poskytujú overené a hodnotné informácie z vojenských dejín.

P. Valachovič

CARTLEDGE, P.: ALEXANDR VELIKÝ. HISTORIK LOVCEM NOVÉ MINULOSTI. Praha : Academia 2007. 308 s. Preložili: Helena a Lubomír Synkovi.

V krátkom časovom rozpätí vyšli v českom preklade dve monografie, venované najväčším politickým a vojenským osobnostiam staroveku. Prvú venoval taliansky historik Luciano Canfora Gaiovi Iuliovi Caesarovi (pozri recenziu vo Vojenskej histórii 12, 2008, č. 1, s. 128-132), druhú anglický historik Caesarovmu závideniahodnému vzoru, gréckemu politikovi a dobyvateľovi Alexandrovi Veľkému.

Obe monografie sa zhodujú v tom, že v oboch prípadoch bolo o týchto osobnostiach napísaných toľko diel, že pomerne ťažko objaviť niečo nové, čo by ešte nebolo napísané. Preto anglický historik postupoval tak, ako taliansky historik, a rozhodol sa pozrieť novým pohľadom na viaceré problémy z Alexandrovho života.

Aby autor nemusel stále upozorňovať na známe údaje z Alexandrovho života, po úvode vložil hneď šesťstranový prehľad historických dátumov, v ktorých sa snaží rekonštruovať udalosti v jednotlivých rokoch, mesiacoch či dňoch. Úvodnú časť tvoria aj štyri mapky a šesť plánov z významných bitiek, ktoré zvidol Alexander na svojej ceste za svetovou slávou. Čitateľ sa tak vopred oboznamuje s chronologickým záberom a geografickým priestorom, v ktorom sa autor bude pohybovať.

Nasleduje dvanásť kapitol, jeden dodatok a doslov, ktoré mapujú život Alexandra Veľ-

kého od jeho narodenia až po smrť, resp. aj po smrti – či už v staroveku alebo vzťah Alexandra Veľkého a českých krajín, kde preklad vyšiel.

Osobitnú prílohu tvorí kapitola nazvaná *Dramatis personae*, v ktorom je uvedených 86 osôb priateľov, nepriateľov či historikov Alexandrovho života a ďalšia pod názvom *Slovníček*, v ktorom je uvedených ďalších 75 hesiel, vysvetľujúcich vecné či geografické pojmy Alexandrovho obdobia.

Svoj výklad o Alexandrovi a o hľadani verného obrazu o ňom začína autor netradične – od obrazu, ktorý sa o Alexandrovi v priebehu stáročí vytvoril v rôznych kultúrach, náboženstvách či literárnych dielach. Príčinu toho, že mnohé stránky Alexandrovho života dnes nepoznáme v plnej šírke, vidí Peter Cartledge aj v tom, že sa prakticky nezachovali žiadne dobové pramene, hoci z dejín literatúry sú známe desiatky autorov, ktorí o Alexandrovi písali už za jeho života alebo krátko po jeho smrti, či už to boli jeho priatelia, súputníci, profesionálni historici. Dve hlavné diela, ktoré sa zachovali – Arriánov a Plutarchov životopis – pochádzajú z obdobia oveľa neskoršieho. Aj táto skutočnosť prispela k dnešnej podobe Alexandrovho života.

V jednotlivých kapitolách, ktoré nemožno v plnom rozsahu komentovať, sa autor zaoberá mnohými otázkami, ktorých samotné sformulovanie vyvolávalo a dodnes vyvoláva mnohé protesty „helenofilov“, ktorí by chceli vidieť v Alexandrovi najväčšiu osobnosť gréckych dejín. Pritom už v druhej kapitole sa píše o vzťahu Grékov k svojim „chudobnejším“ príbuzným v Macedónii. Súhlasili síce s ich prítomnosťou a účasťou na olympijských hrách, ale stále sa na nich pozerali „cez prsty“ a neubránili sa ani znevažujúcich výrokov na ich stranu. Alexander im to vrátil už v prvých mesiacoch svojho vzostupu na politickom nebi, keď dal neľútostne zničiť vzbúrenecké Théby, pričom ušetril len dom básnika Pindara a chrámy bohov. O Alexandrovom vzťahu ku Grékom svedčí ich pod-

radné postavenie v jeho vojsku či krutý postup voči gréckym žoldnierom v perzských vojenských oddieloch po víťazstve pri Graniku to ale malo kontraproduktívny účinok, pretože v ďalších bojoch práve grécki žoldnieri bojovali až do úplného konca, len aby sa nedostali do Alexandrovho zajatia).

So vzťahom Grékov a Macedóncov súvisel aj ďalší problém: vzťah Alexandra k jeho najväčšiemu súperovi – Perzskej ríši. Napriek tomuto nepriateľskému pomeru mal – podľa autorových slov – bližší vzťah k starobylej východnej civilizácii, v ktorej Gréci od Herodotových čias videli len „barbarov náchylných k otroctvu“. Po veľkých výbojoch Alexander preberal pre svoju veľkú ríšu organizačnú štruktúru svojich východných predchodcov, do štátnej správy začal presadzovať popri Macedóncoch a Grékoch aj orientálcov, sám si vzal za manželky orientálne princezné. Aj formálne zdôrazňovanie svojho postavenia – proskynézis, orientálny odev, symboly panovníckej moci – to všetko poburovalo viac Grékov ako Macedóncov a vnášalo do ich vzťahov disharmóniu, ktorá našla svoj odraz aj v tom, že Alexander dal viacerých svojich sprievodcov vo fáze vzostupu popraviť pre podozrenie z pripravovaneho sprisahania.

Autor venuje veľkú pozornosť Alexandrovmu vojenskému umeniu. Venoval mu celú siedmu kapitolu, okrem opisov čiastkových bojov už v predchádzajúcich kapitolách. Snaží sa zistiť, v čom bola Alexandrova veľkosť, čím vynikal a vyniká vo vojenskom umení tak, že mu nielen dejiny dali titul „Veľký“, ale že dodnes vojenský odborníci (na ktorých sa Peter Cartledge odvoláva) študujú a analyzujú jeho jednotlivé vojenské bitky, stratégiu a taktiku. Všima si detaily jeho života už v mladosti, keď si vytváral dôležité vzťahy k svojim druhom i vojakom, dôkladne sleduje jeho veliteľské schopnosti i osobné vlastnosti, ktorými si získal (až na ojedinelé výnimky) svojich vojakov. V tejto súvislosti nás napadá myšlienka o tom, že asi nepoznáme dostatočne detailne aj mys-

lenie a správanie sa macedónskych, gréckych a neskôr aj orientálnych vojakov, ktorí ho boli ochotní nasledovať aj v tých najťažších podmienkach a mali najväčší podiel na jeho (a svojich) víťazstvách na Východe.

Popri Alexandrových vojenských schopnostiach sú dôležité aj osobné – ľudské vlastnosti veľkej historickej osobnosti. Aký bol Alexander ako človek? Ako oddeliť tieto jeho osobné charakteristiky od osoby, ktorá sa už za svojho života cítila byť oveľa vyššie postavená, ako mu to tvrdili Amónovi kňazi v oáze Siva, alebo aký obraz o Alexandrovi vytvorili neskoršie doby? Ako sa pozeráť na osobnosť, ktorá dokázala spojiť a spájať rozdielne národy (Macedónci, Gréci, orientálcovia – súhrnne) i rozdielne civilizácie? Ako oddeliť Alexandrovu „civilnú“ osobnosť od osobnosti, akú z neho vytvorili moderní historici 19. a 20. storočia? To sú provokatívne otázky, ktoré Peter Cartledge predkladá čitateľovi, aby sa – aj s jeho pomocou – pokúsil na ne odpovedať.

Záver práce tvoria dve zaujímavé kapitoly. Jednu napísal Peter Cartledge, pre druhú poskytol priestor vydavateľ, a Vlastimil Drbal napísal druhú. V oboch ide o to isté: aký obraz si vytvorili jednotliví autori o Alexandrovi Veľkom. Zaujímavá je najmä druhá kapitola, ktorá zhrňa úlohu Alexandra Veľkého v českej kultúre. Všimá si kultúrne vplyvy starovekého Alexandrovho životopisu na vznik rôznych Alexandreíd, ale aj českých odborníkov, ktorí sa nimi zaoberali (A. Vidmanová, F. Šmahel).

Práca Petra Cartledgeho určite nebude poslednou prácou, ktorá sa venuje životu a činom Alexandra Veľkého. Pre bádateľov a pokračovateľov v skúmaní Alexandrovho života anglický autor postavil latku skutočne vysoko, ale zároveň začínajúcim autorom poskytol aj určitý návod a pomocnú ruku, ktoré sa skrývajú v záverečných dvoch častiach jeho práce. Jednou je tzv. Dodatok, v ktorom sa podrobnejšie zaoberá stratenými historickými dielami staroveku, charakterizuje ich autorov a ukazuje na ich význam

pri poznaní Alexandrovho života. V texte na mnohých miestach aj cituje z už spomenutého diela Arriana a Plútarcha, ale aj fragmenty, zachované z diel iných antických autorov.

Druhou dôležitou kapitolou je zoznam literatúry. Peter Cartledge ju uvádza podľa jednotlivých kapitol, pričom v každej časti si vyberá aspoň jedno dielo alebo jedného autora, ktoré podrobnejšie rozoberá a poukazuje, čím sú tieto diela dôležité. Tak ako vydavateľ poskytol priestor pre kapitolu o vplyve Alexandra Veľkého v českej kultúre, aj v tejto časti sú zobrazené diela v češtine a slovenčine, ktoré sa týkajú danej problematiky. Je to už úctyhodný zoznam, zaberajúci viac ako dve strany.

Súčasť diela tvorí aj takmer štyridsať farebných fotografií na vložených kriedových stranách. Približujú predmety, nájdené v hrobke v starovekej Vergine, ktorá sa pokladá za hrobku Alexandrovho otca Filipa II., snímky zachovaných budov z perzských miest, ktoré Alexander dobyl, či vyobrazenia mincí, vydaných Alexandrom a jeho nástupcami. Tieto fotografie nevyplňajú len priestor publikácie, ale autor sa na ne odvoláva v texte a aj popisné texty k fotografiám rozširujú informácie z Alexandrovho života.

Práca Petra Cartledgeho je dôležitým prekladateľským činom vydavateľstva Academia v Prahe. Záujem, ktorý sa prebudil po uvedení veľkofilmu Alexander Veľký medzi záujemcami o starovek všeobecne a o Alexandra Veľkého zvlášť, určite uspokojí toto dielo, pretože kvalitný Alexandrov životopis na českom a slovenskom trhu sme dlho nemali. Preklad Arrianovho diela vyšiel pred takmer tridsiatimi rokmi, Plutarchov súbor Životopisov významných Grékov a Rimánov (v ktorom sa nachádza aj Alexandrov životopis ako paralela so životopisom C. Julia Caesara), vychádza v tomto roku v druhom vydaní. Určite bude zaujímavé porovnať životopis, napísaný Petrom Cartledgeom, so životopisom Alexandra Veľkého, ktorý napí-

sal iný anglický historik Peter Green, a ktorý vyšiel v tomto roku vo vydavateľstve Slovart (*Peter Green: Alexander Veľký a helenistické obdobie*. Bratislava, Slovart 2008).

P. Valachovič

SUVOROV, V.: *DEN M – KDY ZAČALA DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA*. Praha : Naše vojsko 2008, 411 s.

Na slovenský knižný trh sa v roku 2008 dostala v českom preklade ďalšia kniha známeho ruského autora Viktora Suvorova zaoberajúca sa ofenzívnymi prípravami Sovietskeho zväzu v období pred vypuknutím vojny s národnosocialistickým Nemeckom. Možno povedať, že anotované dielo je akýmsi voľným pokračovaním jeho prvej knihy *Icebreaker* (v českom preklade *Všetchno bylo jinak aneb kto začal druhou světovou válku*. Praha 2001), v ktorej rozpracoval tézu, že Sovietsky zväz chystal ofenzívnu vojnu proti Nemecku už v roku 1941 a Hitler ho svojím útokom 22. júna 1941 predišiel len o pár dní, a tým zmenil beh svetových dejín ako ich naplánoval Stalin. Hoci treba povedať, že Suvorov nie je jediným autorom, ktorý s touto tézou vystupuje, je určite jedným z najznámejších a najfundovanejších. Jeho dielo sa dočkalo v historickej obci širokej publicity a vyvolalo veľa polemických diskusií. Jednou z vecí, ktorá bola autorovi vyčítaná, je skutočnosť, že s teóriou Hitlerovej „preventívnej vojny“ prišla ako prvá nemecká vojnová propaganda ešte v roku 1941 (čo ale v nijakom prípade neznamená, že by to nemohla byť pravdivá) a navyše sám autor mal byť podľa tzv. mainstreamových historikov obyčajný klamár. Na druhej strane ale existuje aj početná skupina renomovaných autorov, ktorá rozpracovala niektoré jeho argumenty na vedeckej báze, podložila ich archívnymi dokumentmi a dokázala jeho názory podporiť.

Svoju knihu *Den M* Suvorov štruktúroval podobne ako prvé dielo na niekoľko samo-

statných kapitol (v tomto prípade 25), v ktorých poukazuje na mnoho Stalinových čínov a rozkazov, ktoré všetky sledovali jeden cieľ – pripraviť Sovietsky zväz na misiu, ktorá mu bola vytýčená poprednými predstaviteľmi svetového komunistického hnutia v jeho rannom období, totiž rozšíriť komunizmus do všetkých kútov sveta a vytvoriť jeden svetový komunistický štát. Tento cieľ proklamovali už predáci Veľkej októbrovej revolúcie, a hoci sa od neho dočasne v 30. rokoch upustilo, predsa len nebol Stalinom celkom zabudnutý, ako to dokazuje aj toto dielo.

Sám autor v úvode tvrdí, že k napísaniu knihy ho viedli reakcie na jeho prvé dielo, hlavne množstvo listov, ktoré dostal od veteránov II. svetovej vojny, ako aj od ich potomkov a údajne všetky tieto listy obsahujú svedectvo o tom, že začiatok nemecko-sovietskej vojny prebehol inak ako ho opisovala oficiálna sovietska historiografia. Faktom ale je, že v samotnom diele sa na tieto listy odvoláva iba minimálne, pramennú základňu pre toto dielo opäť predstavujú hlavne memoáre bývalých sovietskych vysokých dôstojníkov.

Keby sme mali prejsť do roviny autorových dôkazov, rozdelil ich na niekoľko sfér. V knihe nájdeme 6 kapitol venovaných vývoju a mobilizácii sovietskeho letectva, ktoré zvyšovaním svojej leteckej a ľudskej kapacity jednoznačne zahájilo prípravy na svetovú vojnu oveľa skôr, ako sa to pred rokom 1989 v historickej spisbe tvrdilo. Autor približuje, ako Sovietsi (na Stalinov pokyn) investovali veľa prostriedkov do zdokonalenia bojovej leteckej techniky a do výučby pilotov, ktorá od tridsiatych rokov prebiehala doslova v masovom meradle. Ďalším zo znakov príprav na vojnu bola ohromná mobilizácia priemyselných zdrojov Sovietskeho zväzu, vrátane neustáleho zvyšovania záťaže robotníkov v mamutích továrňach na výrobu zbraní, munície, tankov či lietadiel. Podobne to bolo aj s mobilizáciou Červenej armády, ktorej bojová sila sa začala prudko

zvyšovať ešte pred podpísaním Paktu Molotov – Ribbentrop.

Popritom autor nezabúda poukázať ani na súvislosť medzi prípravami sovietskej ofenzívy na rieke Chalchyn proti Japoncom v roku 1939 a na vojenské prípravy na sovietskych západných hraniciach v roku 1941, pričom vidí až nápadne mnoho podobností. V záverečnej kapitole potom ponúka čitateľom svoje závery, z ktorých najdôležitejší je ten, že II. svetovú vojnu rozpútal Stalin 19. augusta 1939. Tým rozhodujúcim činom malo byť zahájenie tajnej mobilizácie Červenej armády, po ktorej sa už vojna nedala odvrátiť. Mobilizácia sa mala skončiť 6. júla 1941 útokom na Nemecko a Rumunsko.

Kniha obsahuje aj obrázkovú prílohu s fotografiami popredných sovietskych vojenských veliteľov vrátane Stalina. Ako príloha je českým vydavateľstvom uvedený prehľad Červenej armády a jej vyšších veliteľov z júna roku 1941. Kniha je vybavená bohatým poznámkovým aparátom, ktorým autor dokazuje, že sa pri písaní tohto diela odvolával zväčša na memoáre sovietskych činiteľov vydané ešte počas komunizmu. Dopĺňa ju zoznam literatúry, v ktorom sú uvedené aj české preklady niektorých kníh memoárového charakteru. Hoci Suvorov ponúka aj v tomto diele čitateľovi niekoľko zamyslenia hodných faktov revidujúcich názory na Sovietsky zväz a jeho vojenskú politiku, nemožno sa ubrániť dojmu, že jeho prvá kniha má oveľa silnejšiu argumentačnú aj vedec-kú úroveň.

P. Jašek

MICHL, J.: *CIZINCI V RAF (1941 – 1945). STÍHAČI Z OKUPOVANÉ EVROPY OD OBRANY K VÍŤEZSTVÍ.* Praha : NAŠE VOJSKO, 2008, 216 s.

Slovenskému čitateľovi je pôsobenie Britského kráľovského letectva v druhej svetovej vojne známe predovšetkým z prác českého leteckého historika Jiřího Rajlichy, kto-

rý sa venuje najmä osudom českých a slovenských letcov. Kniha Jana Michla *Cizinci v RAF (1941 – 1945)* s podtitulom *Stíhači z okupované Evropy od obrany k víťezství* má obdobný, ale širší záber. Popri osudoch českých a slovenských letcov opisuje aj pôsobenie letcov z okupovaného Poľska, Francúzska, Nórska, Belgicka, Holandska, Dánska, Grécka a Juhoslávie. Kniha je voľným pokračovaným autorovej predchádzajúcej práce *Cizinci v RAF – Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii*. Spočiatku, po obsadení západnej Európy Nemeckom, tvorili cudzinci takmer polovicu lietajúceho personálu stíhacích oddielov RAF. Ich počty sa však v priebehu vojny znižovali z dôvodov strát, postupne ubúdalo aj utečencov z Európy. Preto sa uskutočnili pokusy získať dobrovoľníkov z USA, ktoré však neboli úspešné.

Kniha je rozdelená na kapitoly podľa jednotlivých národností. Osobitná kapitola je venovaná operácii Jubilee. Záver tvoria prílohy s tabuľkami zostrelov a strát niektorých jednotiek. Autor sa sústreďuje predovšetkým na stíhacie esá (piloti s 5 a viac zostrelmi), pretože o tých existuje najviac prameňov a opis leteckých bojov. V úvode jednotlivých kapitol je stručne popísaný aj vznik a organizácia národnostných jednotiek.

Letectvo Slobodných Francúzov Forces Aériennes Françaises Libres (FAFL) nebolo formálne súčasťou RAF, v praktickej rovine však áno. FAFL bolo založené 1. júla 1940 na základe zmluvy medzi generálom de Gaullem a britskou vládou. Francúzski piloti nosili francúzske uniformy, mali francúzske hodnosti a neskôr používali na lietadlách aj francúzske výsostné znaky. V skutočnosti však podliehali britskému hlavnému veleniu a lietali na britských strojoch zo základní RAF. Koncom roka 1941 vo FAFL slúžilo 205 Francúzov, ich počet sa zvýšil po obsadení južného Francúzska nemeckou armádou a tiež po oslobodení Francúzska v roku 1944. Najznámejším francúzskym stíhačom bol Pierre Clostermann, ktorý sa narodil 28. februára 1921 v Brazílii. Bol synom francúz-

skeho diplomata. Po porade so svojím otcom odišiel do Veľkej Británie a prihlásil sa do letectva. Po výcviku bol zaradený k francúzskej 341. peruti, ale keď bol zostrelý veliteľ perute, ktorého mal P. Clostermann chrániť, bol prevelený k 602. stíhacej peruti. Vzhľadom na enormnú únavu bol v júli 1944 odvolaný z aktívnej služby. Po návraťe v decembri 1944 sa stal veliteľom 274. stíhacej peruti, lietajúcej na strojoch Hawker Tempest Mk. V. Dovedna mu bolo oficiálne uznaných 18 istých zostrelov, 4 z nich získal v spolupráci s iným pilotom. Päť nárokov mu bolo uznaných ako pravdepodobné zostrely, ďalších 10 lietadiel mal poškodiť.

Najpočetnejšou légiou v RAF boli Poliaci. Zostavili 9 stíhacích perutí a 1 nočnú stíhaciu peruť. Táto bola raritou, lebo bola v RAF jedinou národnostnou peruťou. Poľské letectvo bolo formálne ustanovené poľsko-britskou zmluvou, prakticky sa však poľské perute od britských príliš nelíšili. Koncom roku 1941 v RAF slúžilo 1 813 poľských letcov, k 1. januáru 1942 v RAF slúžilo 1 635 dôstojníkov a 8 076 radových vojakov. Popri stíhacích letcoch autor venuje pozornosť aj histórii 303. poľskej stíhacej peruti. Táto dosiahla viac ako 200 overených zostrelov. Bola tak najúspešnejšou národnostnou stíhacou jednotkou v RAF. Väčšinu zostrelov získala už v bitke o Britániu. Od začiatku roku 1941 sa peruť zúčastňovala náletov na okupované územia, ktoré sa nazývali Mosquito, neskôr Rhubarb. Za rok 1941 získala peruť 43 istých zostrelov pri strate dvadsiatich vlastných stíhačiek. V roku 1942 to bolo 19 istých zostrelov pri strate desiatich pilotov. V roku 1943 sa peruť prezbrojila na moderné lietadlá Spitfire Mk. IX a peruť dosiahla 14 istých zostrelov. Celkové skóre 203 istých zostrelov a 40 pravdepodobných sa nezmenilo až do konca vojny.

Najvyšší stupeň autonómie zo všetkých okupovaných národov v RAF mali Nóri. Prispelo k tomu viacero príčin: Nóri a Briti spoločne bojovali proti Nemcom už od apríla 1940 a nórsky kráľ Haakon VII. aj s vlá-

dou emigroval do Anglicka. Hlavnou príčinou však bola flotila obchodných lodí, ktorá prešla na stranu Spojencov. Prvý nórsky zostrel v RAF zaznamenal 4. júla 1941 Helge Mehre. Celkovo si Nóri nárokovali 240 istých zostrelov, väčšinu získali v roku 1943. Nórske straty boli 276 letcov vrátane letcov bombardovacích perutí.

Osobitnú kapitolu venuje autor operácii Jubilee, ktorá bola poslednou akciou s veľkou účasťou cudzincov v RAF. Cieľom bolo zničenie pobrežných batérií delostrelectva, likvidácia prístavných zariadení. Vzdušného krytia sa zúčastnilo 48 perutí Spitfirov, z toho 7 kanadských, 5 poľských, 3 americké, 2 nórske, 2 československé, 1 francúzska, 1 belgická, 1 novozélandská. Operácia sa začala 19. augusta 1942. V bojoch Luftwaffe stratila 48 lietadiel, na britskej strane bolo zničených alebo zrušených 65 Spitfirov. Najúspešnejším stíhačom RAF bol nórsky seržant Marius Eriksen z 332. perute, ktorému boli uznané 2 isté zostrely a 2 poškodené nepriateľské lietadlá.

Československí letci mali najmenší stupeň suverenity. V rámci RAF žiadne Czechoslovak Air Force neexistovalo. Letci bojovali ako členovia československých, poľských alebo britských perutí. Bol to dôsledok britského chápania Mníchovskej dohody, na základe ktorej Briti nepokladali Čechov a Slovákov za členov okupovaného národa. K odvolaniu Mníchovskej dohody došlo až v roku 1942. Navyiac českí a slovenskí letci nemali záujem, aby sa odlišovali od radových britských perutí, lebo v prípade zostrelu nad okupovaným územím im hrozila poprava za vlastizradu. Ako styčný orgán medzi britským ministerstvom letectva a exilovým československým Ministerstvom národnej obrany bol zriadený Inšpektorát čs. letectva. Výstroj a výzbroj sa hradila z úveru, ktorý si dohodla čs. exilová vláda s britskou vládou. Koncom mája 1942 vznikla v Exeteri jediná československá stíhacia skupina (wing), zložená z 310., 312. a 313. stíhacej perute. Jej prvým veliteľom bol W/C Alois Vašátko.

Za celú vojnu v RAF slúžilo 358 pilotov, prevažne českej národnosti, ktorí zostrelili približne 200 lietadiel Luftwaffe. Najúspešnejším pilotom bol Karel Kuttelwascher, ktorý dosiahol v RAF 18 zostrelov.

Holandskí piloti sa začali zhromažďovať v 167. britskej peruti. V priebehu roka 1943 ich počet stúpol do tej miery, že holandský princ Bernhard navrhol vytvorenie holandskej perute. Tak vznikla zo 167. perute 322. holandská stíhacia peruť. Štatútu stíhacieho esa s piatimi zostrelmi nedosiahol žiadny Holanďan. Spolu slúžilo v RAF 76 Holanďanov, ktorí zostrelili 11 lietadiel a 108 bezpilotných striel V1.

Účasť letcov Belgicka bola pôvodne malá, lebo belgický kráľ Leopold III. zostal v okupovanom Belgicku. Belgická vláda nariadila, aby sa armáda vrátila späť do Belgicka. Niektorí letci tento príkaz neposlúchli a utiekli do Británie. Až 4. júna 1942 bola podpísaná zmluva upravujúca postavenie belgických pilotov v RAF. Boli vytvorené dve belgické perute – 349. a 350. Dovedna v RAF slúžilo 521 pilotov a navigátorov, z ktorých 128 zahynulo. Najznámejším pilotom bol gróf de Bergendal, ktorý zostrelil osem lietadiel isto a tri pravdepodobne.

Dánskych pilotov slúžilo v RAF tak málo, že nevytvorili ani jednu národnostnú peruť. Najúspešnejším dánskym stíhačom bol podplukovník Kaj Birksted, ktorý slúžil v nórskkej 331. peruti a dosiahol 9 istých zostrelov.

Grécki piloti bojovali v RAF v rámci 335. gréckej stíhacej perute, ktorá bojovala v Egypte. Založená bola 10. októbra 1941. Druhou gréckou peruťou bola 336., založená vo februári 1943.

Juhoslovanskí letci vytvorili svoju stíhaciu peruť až v apríli 1944. Išlo o 352. juhoslovanskú peruť, lietajúcu na zastaraných strojoch. Neskôr bola založená aj 351. peruť. Väčšinou útočili na pozemné ciele a dosiaholi len jeden zostrel.

Kniha J. Michla je ďalším príspevkom k dejinám 2. svetovej vojny. Autor sa v nej

venuje najmä opisu bojov, z čoho možno usúdiť, že je určená predovšetkým širšiemu okruhu čitateľov, čo však nevylučuje, že sa môže stať zdrojom cenných poznatkov aj pre historika.

P. Bezunk

KALNÝ, S.: *BOMBARDOVANIE APOLKY*. Bratislava : Albert Marenčin PT, s.r.o., 2007, 151 s., fotogr.

Ďalšiu nevelkú publikáciu z príťažlivej edície Bratislava – Preßburg predstavuje širšej verejnosti publicista a spisovateľ Slavo Kalný. Priebeh a dôsledky spojeneckého bombardovania známej bratislavskej rafinérie nesprostredkováva len v širšom kontexte udalostí vojnového slovenského štátu, ale využívajúc životopisné fragmenty hlavných aktérov, rodinných kroník, citácie z dobovej tlače, oficiálne dokumenty a rozsiahlu výpovednú fotografickú dokumentáciu púta vo predkladá aj širší obraz mestskej vojnovkej každodennosti – spoločenskej a kultúrnej a nezabúda ani na povojnovú kontinuitu osudov osobností, ktoré v protifašistickom odboji riskovali nielen vlastné životy, ale i životy svojich blízkych.

Životná cesta najmladšej priemyselnej špiónky v Európe Beatrix Pospíšilovej, aj vďaka šikovnosti a inteligencii ktorej boli strategické nálety spojencov na rafinériu úspešné, sa začína v Bratislave. Jej otec sa musel ako Čech vysťahovať zo Slovenska a Beatrix sa počas gymnaziálnych štúdií v Prahe postupne oboznamovala s jeho odbojovou činnosťou, s aktivitami tety Františky Hrubíškovej a mnohých ďalších, ktorí pracovali pre Obranu národa, neskôr Flóru a Justíciu. Postupne zapadala do súkolia nebezpečnej hry, pomáhala židovským rodinám, spoznávala filmový svet pražského Barrandova, kde Nemci vyprodukovali počas protektorátu vyše 80 ríšskych filmov. Trixi bola postupne uvedená do spoločnosti nemeckého štátneho tajomníka, ostrieľaného spravodajcu Heinza Klacka, prostredníc-

tvom ktorého intervenovala za viacerých ľudí. Po zhoršení situácie, prerušení stykov so slovenským odbojom a spoznajúc precíznu mašinériu gestapa pri vlastnom zatknutí počas heydrichiády sa jej podarilo prostredníctvom slovenského konzula Rovnianka dostať do Bratislavy. Tu bývala u svojej, do odboja aktívne zapojenej, tety Františky Hrubíškovej, nazývanej Biela pani, ktorá pracovala ako dobrovoľná ošetrovatelka Medzinárodného červeného kríža a bola známa ako konšpiratívna prevádzka vojakov z Čiech a neskôr, v čase SNP, najmä Francúzov.

Sedemnástočná špiónka v atmosfére mesta, ktoré až do náletu na Apolku nepoznalo zblízka vojnu, si naplno uvedomovala, že ilegálne hnutie na Slovensku pracuje spontánne, dôveryhodne, že občianske organizácie Flóra a Justícia sa prekrývajú a svojich členov majú v školách i úradoch, na polícii i vo väzniciach. Veľmi rýchlo si osvojila formu ich práce a zblížila sa najmä s profesorom Karolom Kochom, ktorý medzi prvými pomáhal českým dôstojníkom prechádzať cez hranice do emigrácie. Po zatknutí doktora Kocha žiadalo pražské gestapo aj vydanie Beatrix Pospíšilovej. Zachránil ju krátky pobyt vo Vysokých Tatrách, kde sa zoznámila aj s budúcim manželom JUDr. Vojtechom Čelkom. Keď z Londýna požadovali konkrétnejšie informácie o Apolke, ktorá bola svojou strategickou polohou predurčená zásobovať najmä nemecké jednotky na východnom fronte, rozhodnutie padlo na odvážnu Trixi. Personálny direktor doktor Hudec ju umiestnil v oddelení technickej a finančnej kontroly, a tak mohla získať prehľad o dodávkach a množstve spracovanej ropy. Fotografovala objekty závodu, tajné výkazy o výrobe a informovala spojencov o ropných tankeroch na Dunaji. V jej správach pre Londýn boli dokonca aj informácie o ďalších závodoch patriacich do veľkokoncernu IG Farben. Údaje dokazovali, že rafinéria je priemernou ročnou produkciou 150-tisíc ton ropných produktov pre nacistické Nemecko nesmierne

dôležitá. Vďaka postúpeným informáciám a strategickým snímkom špiónážneho lietadla uskutočnilo americké strategické letectvo 16. júna 1944 na rafinériu Apollo sústredený útok. Hoci lietadlá výstražne krúžili nad mestom, nainštalované poplachové sirény sa rozozvučali až vtedy, keď na Apollo začali padať bomby. Bomby liberátorov prvej útočnej vlny zasiahli strojovňu, termálny krak, destiláciu, sklady, administratívnu budovu, rozmetali prístavné žeriavy, kolajnice potopili lode a tankery. Autor opisuje skazu rafinérie obrovským požiarom, zničenie okolitých ulíc, zásahy dunajského nábrežia, múzea, divadla a ďalších významných objektov. V štvrtej útočnej vlne už bola rafinéria úplne zrovnaná so zemou. Tragický výsledok bombardovania predstavoval 118 mŕtvych, 585 ťažko ranených, 711 nezvestných. V septembri a októbri sa konali ďalšie dva spojenecké nálety na rozbombardovanú Apolku. Posledný nálet Sovietov v marci 1945 bol už viac-menej na výstrahu, keďže zničené bolo takmer všetko. Čitateľ sa dozvie o tragických následkoch bombardovania na celé mesto, o ohrození života v ňom, následnej evakuácii, ťažkej Trixinej traume, v prekonávaní ktorej jej mal pomôcť pobyt vo Vysokých Tatrách. Keď však Slobodný vysielateľ vyzýval do Povstania, Trixi sa vrátila na príkaz Justície z Tatier do Bratislavy, aby spracovávala zoznam členov nacistickej strany od roku 1936. Po oslobodení zazneli pre Trixi sobášne zvony a manželia Čelkovci sa usadili v Trenčíne. Ponuku na emigráciu a podporu od britského konzulátu nevyužili a Trixi od väzenia a odsúdenia zachránilo len tehotenstvo. Osudy jej niektorých spolupracovníkov boli po vojne tragicky späté s akciou Monako, pre niektorých bez definitívneho úniku a pre niektorých zase boli rozsudky Štátneho súdu z roku 1951 zrušené až v marci 1991.

V záverečnej časti publikácie sa autor venuje priblíženiu mesta Trenčín vo vojnových rokoch a jeho osobností z oblasti kultúrneho, spoločenského, športového i cirkevného

života, prináša niekoľko informácií o rodine Čelkovej v povojnových rokoch a celý príbeh uzatvára stručným výberom spomienok synov na odvážnu matku.

B. Šeďová

FENOMÉN HOLOKAUSTU. Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie konanej dňa 27. – 28. marca 2008 pod záštitou podpredsedu vlády SR pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča. Bratislava : Ševt, 2008, 173 s.

Zborník pod uvedeným názvom zorganizovali Slovenský zväz protifašistických bojovníkov, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, SNM – Múzeum židovskej kultúry, Múzeum SNP, Vojenský historický ústav, Trenčianske múzeum, Trenčiansky samosprávny kraj, mesto Trenčín.

V úvodnom vystúpení podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič pri 66. výročí prvého transportu trenčianskeho židovského obyvateľstva do Osvienčimu pripomenul tragické súvislosti holokaustu ako prejavu zlyhania európskej civilizácie. Poukázal tiež na to, že je zároveň históriou hrdinstva jedincov odmietajúcich barbarstvo doby. A zdôraznil závažnosť programového vyhlásenia vlády SR, a to: „ *viesť permanentný zápas proti diskriminácii, rasizmu, antisemitizmu, xenofóbii, extrémnemu nacionalizmu a šovinizmu...*“ Príhovor vo forme morálneho odkazu zaznel aj z prejavov Pavla Sedláčka, predsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja, Miroslava Mečára, rektora Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka, a napokon doc. Ing. Karola Pitku, CSc., predsedu Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov (dnes už, žiaľ, zosnulého), ktorý poukázal na potrebu individuálnej a kolektívnej katarzie. Ideovými zdrojmi holokaustu sa zaoberala Prof. PhDr. Marcela Gbúrová, CSc., z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Východiskom príspevku bolo hľadať odpoveď na otázku: bol holokaust špecif-

kým produktom modernej doby, alebo bol len jedným z mnohých príkladov genocíd, ktoré existovali dávno pred príchodom modernej doby a budú existovať aj v budúcnosti? Právnymi normami a ich praktickým dosahom v slovenskom štáte sa zaoberal emeritný prof. Dr. Ladislav Hubenák z Bratislavy. Politický režim a celý systém Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945 autor vymedzil do troch etáp vývoja, v ktorom sa menilo politické zriadenie, ale aj jeho metódy, čiže politický režim. Jednotlivé etapy sa markantne odrazili v normotvorbe orgánov štátu a fašizácii právneho systému. Ťažisko protižidovskej normotvorby spadalo do obdobia rokov 1939 – 1942. Arizačným procesom ako súčasťou „riešenia židovskej otázky“ na Slovensku venoval pozornosť Mgr. Ján Hlavinka z Ústavu pamäti národa v Bratislave. Zameral sa hlavne na súvislosti: židovský problém všeobecne a problém židovského majetku; arizáciu podnikového majetku, domov a bytov, arizáciu poľnohospodárskeho majetku, vklady Židov v peňažných ústavoch, ako aj dôsledky arizačného procesu. PhDr. Katarína Hradská, PhD., z Historického ústavu SAV v Bratislave v úvode svojho vystúpenia skonštatovala, že výrazným medzníkom vo vzťahu slovenského štátu k otázke židovskej boli salzburské rokovania. Ďalej sleduje jednotlivé etapy riešenia židovskej otázky, všima si úlohu Ústredne Židov – jedinej verejnoprávnej korporácie, ktorá mala navonok obhajovať záujmy slovenského židovstva a tiež otázku: ako vedúci zástupcovia slovenského židovstva narábali s informáciami, resp. čo urobili, aby zabránili tragédii. PhDr. Dezider Tóth z Múzea SNP v Banskej Bystrici venoval pozornosť Židom v protifašistickom odboji na Slovensku. V jej intencióch konštatuje, že mladí Židia už pred povstaním vytvorili odbojové organizácie v internačných táboroch Nováky a Sereď, ktoré sa už v prvých dňoch zapojili do povstaleckých bojov. Do povstania sa prihlásili aj oslobodení Židia z tábora vo Vyhniach. Veľký počet mladých Židov,

ktorí sa zachránili pred deportáciami núteným pobytom vo vojenských pracovných táboroch, boli príslušníkmi známeho VI. robotného práporu. Mnohí zaradenci tohto práporu bojovali v SNP, a po ústupe do hôr v rôznych partizánskych jednotkách a v 1. ČSA na Slovensku.

Postavením Židov vo vzťahu k slovenskej brannej moci v rokoch 1939 – 1941 sa zaoberal PhDr. Igor Baka, PhD. z Vojenského historického ústavu v Bratislave. Autor sa pritom snažil analyzovať vplyv protizhidských legislatívnych právnych noriem na zmenu postavenia Židov v slovenskej armáde počas tohto obdobia. Druhou vlnou „riešenia židovskej otázky“ na Slovensku po okupácii nacistickým Nemeckom sa bližšie zaoberal Mgr. Stanislav Mičev z Múzea SNP. Poukázal na to, že jednou z prioritných úloh v tomto smere bolo aj konečné riešenie židovskej otázky. Konečné riešenie židovskej otázky realizovali deportáciami do vyhladzovacích táborov, alebo krutým zaobchádzaním, čo v podstate znamenalo likvidáciu na mieste. V septembri 1944 obnovili zberný tábor pre Židov v Seredi, odkiaľ ich postupne transportovali do táborov smrti. Transporty najskôr smerovali do tábora Auschwitz – Birkenau v Osvienčime, neskôr do iných táborov v Ríši. Posledný tábor bol evakuačný a smeroval do Terezína. Mgr. Martin Korčok zo Slovenského národného múzea – Múzea židovskej kultúry sa tematicky zamerl na Knižnicu zachránených pamätí. Priblížil činnosť a úsilie použiť moderné technológie vytvoriť nový spôsob nazerania na židovskú kultúru v 20. storočí prostredníctvom medzinárodnej židovskej historickej inštitúcie CENTROPA so sídlom vo Viedni, ktorá s materskou slovenskou inštitúciou úzko spolupracuje, ako aj inými múzeami v celej strednej a východnej Európe. PhDr. Tomáš Sniegoň, PhD. zo švédskej univerzity Lund sa zamýšľal nad

holokaustom v českej a slovenskej historickej kultúre, pričom sa sústredil na analýzu úlohy pamäti holokaustu v českej a slovenskej historickej kultúre v takzvaných „dlhých 90. rokoch“ 20. storočia, čiže v období vymedzenom pádom komunizmu a koncom studenej vojny na jednej a pričlenením Česka a Slovenska k Európskej únii na strane druhej. Poukazuje pritom na snahu európskych inštitúcií o vymedzenie genocídy Židov, Rómov a niektorých ďalších skupín ako jedného z najzákladnejších kameňov pri tvorbe novej európskej identity, spájajúcej do spoločnej budúcnosti bývalých nepriateľov z východu a západu európskeho kontinentu.

Utrpením slovenských Rómov sa zaoberal PhDr. PaedDr. Karol Janas, PhD., z Trenčianskej univerzity A. Dubčeka v Trenčíne. *Svetonázorovými príčinami antisemitizmu na Slovensku* sa zaoberal prof. PhDr. Pavol Mešťan, DrSc. zo Slovenského národného múzea – Múzea židovskej kultúry, Bratislava. Pritom sa bližšie zaoberal antisemitizmom a slovenskou inteligenciou v 19. storočí, zamýšľal sa nad tým, čo sa zmenilo na Slovensku vo svetonázorovej oblasti, rozoberal vzťah antiseminizmu a komunizmu. *Stanovisko odbojových zväzov k procesu s Dr. Jozefom Tisom a s ďalšími politickými predstaviteľmi Slovenského štátu 1939 – 1945* bolo témou pre doc. Ing. Karola Pitku, CSc., predsedu Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov. *Niekoľko poznámok k perzekúcii Židov na území Slovenska obsadenom Maďarskom v rokoch 1938 – 1945* mal Dr. Petr Švanda, CSc. z organizačného útvaru kancelárie ÚR SZPB, ktorý sa zároveň zaoberal aj *službou Židov a Rómov vo vojenských pracovných jednotkách slovenskej brannej moci v rokoch 1940 – 1943*.

Anotovaný zborník je cenným vkladom k problematike holokaustu počas druhej svetovej vojny.

M. Stanová

KRONIKA

INFORMÁCIA O MEDZINÁRODNEJ KONFERENCII *MATEJ KORVÍN A JEHO DOBA*

V dňoch 23. – 26. októbra 2008 sa konala v rumunskej Kluži (Cluj-Napoca, Klausenburg, Kolozsvár) medzinárodná konferencia pri príležitosti 550. výročia nástupu na uhorský trón kráľa Mateja Korvína Huňadyho (1443 – 1490) a zároveň 565. výročia jeho narodenia. Medzi jej hlavných usporiadateľov patrili inštitúcie v Kluži: Univerzita Babeş-Bolyai, Centrum pre sedmohradské štúdium Rumunskej akadémie, Historický inštitút Georgea Bariŕa, ako aj Spoločnosť pre dedičstvo v Sedmohradsku v spolupráci s mnohými ďalšími domácimi i zahraničnými vedeckými pracoviskami.

Konferencie sa zúčastnilo okolo 100 prednášajúcich z takmer všetkých európskych krajín, čo nesporne súvisí s významom tohto renesančného panovníka žijúceho na sklonku stredoveku a s dopadom jeho politiky a vplyvu najmä na strednú a juhovýchodnú časť Európy. Hlavnou myšlienkou podujatia bolo pripomenúť si túto osobnosť na základe najnovších vedeckých výsledkov, ale aj zhodnotiť dobu v širších súvislostiach a v kontexte dejinného vývoja od roku 1400 až po rok 1500. Na konferenciu bolo vybraných šesť základných tematických okruhov:

1. Neskoršie križiacke výpravy a turecká otázka: Európske vzťahy po páde Byzantskej ríše.
2. Renesancia a humanizmus v porovnávacom znázornení: Grécke a latinské súvislosti v miestnych kontextoch.
3. Spoločenské štruktúry a zmeny: Neskorostredoveké centrum a juhovýchodné európske modely štátov a organizácia obchodu a hospodárstva.
4. Cirkev a koniec stredoveku: Únia, herézia a predzvesť reformácie.
5. Kráľovské predstavy a jeho prijatie: Stredoveké a moderné predstavenie kráľa Mateja Korvína.
6. Mecéni a umelci: Patronát, propaganda a umenie v priebehu celého 15. storočia.

Náročnosť organizačne zvládnuť takéto veľkolepé podujatie si vyžiadalo paralelné časové rozdelenie prednášok do viacerých blokov, ktoré obsahovo vzájomne súviseli, príp. nadväzovali na seba, a kde sa poskytlo dostatok priestoru i pre diskusiu. V prvý a posledný deň pri uvádzacom ceremoniáli odzneli sumarizujúce prednášky pred celým osadenstvom. Načrtávali cestu kráľa Mateja Korvína z Kluže do Viedne. Išlo o prednášky o Matejovi Korvínovi a križiactve (Norman Housley), o Korvínovi a Skanderbergu (Oliver Jens Schmitt) a vo vzťahu k Žigmundovi Jagelovskému aj voči tureckému nebezpečenstvu v druhej polovici 15. storočia (Krzysztof Baczkowski). Nasledovali referáty o soľnom monopole v Uhorskom kráľovstve (István Draskóczy), o chorvátskej šľachte – v spolupráci a konfrontácii s kráľom Matejom (Borislav Grgin) a o vzťahu kráľa a Otomanskej ríše v roku 1984 v súvislosti s benátskymi perspektívami (Ovidiu Cristea – Şerban Papacostea).

Väčšina príspevkov odznela v rámci rokovaní v jednotlivých odborne zameraných blokoch, ktoré boli ďalej zoskupené podľa obsahovej príbuznosti. V bloku „A – Propaganda, kultúra a umenie“ sa predstavili kráľ Matej a kráľovná Beatrix, ich erby, relikvie i kráľovnej portréty na Regiomontanovom kódexe (Iván Bertényi, Raluca Betea, Ileana Tozzi). Obdo-

bie Mateja Korvína sa považuje za obdobie nástupu renesancie a humanizmu v Uhorsku (Florentina Udrea), čomu nesporne predchádzali vplyvy myšlienok laicizujúcej zbožnosti „Devotio moderna“ (Dana Marcu Istrate). Príspevky zaoberajúce sa Korvínovým vzťahom k rodnému mestu (Tudor Sălăgean), rozborom politickej stratégie podľa Antonia Bonfiniho (Manuela Martellini) a spomienkami na Korvína v cestopisoch S. Schweiggera a R. Lubenau (Mihailo Popović) vystriedali ďalšie o symbolike v 19. a 20. storočí – Korvín v saskom dejepisectve (Loránd Mádly) alebo v gréckej historiografii (Ariadni Moutafidou). Kultúrnou percepciou sa zaoberali prednášky o Viedenskej univerzite (Kurt Mühlberger), o politickom a kultúrnom prostredí v Bratislave (Eva Frimmová), o slovinskej kultúre v Sedmohradsku (Marius Tăriță) či o astronómii tejto doby (Csaba Szabó). Nechýbali príspevky o historiografii Korvínovej doby a o kráľovskej propagande (László Veszprémy, Florin Dimitru Soporan), o novom vydaní diela Jana Pannonia (Gyula Meyer) a o inkunábulách z Teleki-Bolyaiovej knižnice (Szidonia Weisz). Z oblasti knižnej kultúry boli aj ďalšie referáty o Korvínovi *Hypereides* a o humanistickom slovníku *Vocabularium* (László Horváth, Zsuzsana Ötvös).

Druhý blok „B – Sociálne a hospodárske vplyvy a zázemie“ zaplnili najskôr príspevky o hornouhorských mestách (Ján Lukačka), osobitne o Korvínovi vo vzťahu k Viedni a Kluži (Ferdinand Oppl, Enikő Rűsz-Fogarasi) a všeobecne o jeho mestskej politike (István Petrovics). Nasledovali analýzy o gilde pre výrobu výzbroje a o prvých fraternitách v Sedmohradsku (Ian Marian Țiplic, Lidia Gross), o vojvodstve Štefana Bátoriho a o ortodoxných a katolíckych veriacich v Moldave (Zoltán Kordé, Flavius Salomon). Významné boli obchodné aktivity v regionálnom kontexte (Sabine Florence Fbijanec, Balász Nagy), konjunktúre napomáhali aj rozličné poplatky, ako napr. od Sasov v Sedmohradsku (Zsolt Simon). Pohyb stredovekých etníc ovplyvňovala aj Korvínova náboženská politika (Petar Rokai, Géza Hegyi). Cestám, komunikácii a regionálnym záujmom sa venovali napr. príspevky o Korvínovom itinerári (Richard Horváth) a o stolici sedmohradských Sasov (Liviu Cîmpeanu), nasledovali o rodine a šľachte (Ligia Boldea, Adrian Magina, Marija Karbić), ako aj o okolí Hunedaru (Radu Lupescu, Constantin Rezachevici).

Tretí „C“ blok príznačne nazvaný „Križ a kráľ“ veľmi dobre vystihuje Korvínovu politiku náboženskú i vojenskú. Taktika, stratégia a vojenské umenie bolo náplňou referátov o Korvínovom „čiernom pluku“ (Emanuel C. Antoche), o jeho výbojoch voči Turkom (Gilles Veinstein, Sergiu Iosipescu, Alexandru Simon), o konfliktoch a vzťahoch s Valašskom, Bosnou, Chorvátskom a Moldavskom, ale aj s Ruskom (Guillaume Durand, Castilia-Lumiņa Manea-Grgin, Ivan Jurković, Eugen Cernenchi a Marius Diaconescu, Matei Cazacu). Väčšinou však išlo o „spravodlivú vojnu“ a „večný mier“, ako napr. v spojitosti s Karolom Smelým (Jacques Paviot). Patria sem analýzy doplnujúce pohľad na celkovú politickú situáciu: O svadobnom projekte Ladislava V. Pohrobka, o tureckej diplomacii (Attila Györkös, Güneş İşiksel), o pápežskej podpore Korvína voči Turkom (Benjamin Weber, Aurel Plasari), heretickým Čechám (Ileana Căzan, Antonin Kalous), ale aj o Korvínovom diplomatovi a sekretárovi Petrovi Váradim (János Véber). V oddieli „Na okraji kresťanstva“ nechýbal priestor Grékovi, arcibiskupovi nicejskému, patriarchovi Konštantínopola, hlavnému obrancovi náboženskej jednoty a križiackej protitureckej výpravy (Dan Ioan Mureșan) alebo neznámym rukopisným dokladom o Matejovi Korvínovi vo florentínskej knižnici (Gianluca Masi) a predstaveniu Korvína ako významného európskeho monarchu (Csaba Csorba).

Pred všetkými účastníkmi odzneli záverečné príspevky rovnako ako úvodné, kde sa hodnotilo dnešné miesto, poslanstvo a tradície stredovekého kráľa. Príspevky pojednávali o osobitostiach rumunských vlastníkov pôdy v prvej dekáde Korvínovej vlády (Ioan-Aurel Pop),

o gréckych rukopisoch z Korvínovej knižnice vo viedenskej národnej knižnici (Christian Gastgeber), o otomanských „krvavých vzťahoch“ Mateja Korvína (Alexandru Simon), o Korvínovi ako veliteľovi a o jeho vojenských zákonoch (Vladimír Segeš), o sedmohradských mestách za Korvínových čias (Konrad Gündisch) a nakoniec o itinerári Gréka Georgia z Trapezuntu z Konštantínopola do Budína (Michel Balivet).

Súčastou konferencie bolo otvorenie výstavy v Historickom múzeu Sedmohradska, kde sa sprístupnili Korvínove listiny týkajúce sa hospodárskeho i spoločenského života krajiny a privilégií jednotlivých miest, ktoré boli vlastnoručne podpísané „*Mathias rex manu propria*“. Zároveň sa sprístupnili niektoré predmety z jeho osobného života, taktiež sošky a medaily pripomínajúce si Mateja Korvína. Účastníci si mali možnosť prezrieť Korvínov rodný dom v Kluži a rodinné sídlo na hrade v Hunedoare.

Všetky skrátené referáty vo forme téz a abstraktu vyšli tlačou a pripravuje sa aj veľký štvordielny zborník, ktorý ich sprístupní v plnom znení. Vďaka ich interdisciplinárnemu a hodnotiacemu prístupu bude nesporne významným príspevkom k výskumu európskych dejín na sklonku stredoveku, kde zohrával práve Matej Korvín jednu z kľúčových úloh. Vzhľadom na okolnosť, že v slovenskej historiografii nie je osobnosť Mateja Korvína, ani jeho politiky a kultúrneho vplyvu, komplexne zhodnotená, možno považovať príspevky z uvedenej konferencie za obohacujúce a v mnohom i metodologicky podnetné pre výskum našich národných dejín. Zároveň možno oceniť prednášky slovenských bádateľov, ktorí sa snažili priniesť nový pohľad a analýzu Korvínovho konania vo vzťahu k územia dnešného Slovenska, čo sa týka politického, hospodárskeho a kultúrneho rozvoja jeho slobodných kráľovských miest (Ján Lukačka, Katedra histórie FFUK Bratislava a Eva Frimmová, Historický ústav SAV Bratislava) alebo celkovo vojenskej politiky či vojenských zákonov a výbojov Mateja Korvína voči Turkom, Čechom, bratříkom a cisárovi Fridrichovi III. Habsburskému (Vladimír Segeš, Vojenský historický ústav Bratislava).

E. Frimmová

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA O PRVEJ SVETOVEJ VOJNE V BELEHRADE

V dňoch 12. až 16. novembra 2008 sa v hlavnom meste Srbskej republiky Belehrade konala medzinárodná konferencia zameraná na problematiku 1. svetovej vojny pod názvom *Prvá svetová vojna a Balkán – po 90. rokoch*. Usporiadateľom konferencie, na ktorej sa zúčastnili bádatelia a vojenski historici z Francúzska, Kanady, Rakúska, Slovinska, Srbska, Čiernej Hory, Bulharska, Rumunska, Grécka a Turecka bol Výskumný strategický inštitút patriaci pod srbské Ministerstvo obrany. Za slovenskú stranu sa konferencie zúčastnil pracovník Odboru vojensko-historických výskumov Vojenského historického ústavu v Bratislave a zároveň aj autor tejto správy. Ohlásený bol aj albánsky zástupca, ale nakoniec sa ospravedlnil. Vedecký program konferencie pozostával z dovedna 25 príspevkov a jednej prezentácie v siedmich blokoch, rozložených na dva dni, 13. a 14. novembra 2008. Oficiálnymi jazykmi konferencie boli angličtina a srbčina. Na posledný deň, t. j. na 15. novembra organizátori pripravili pre účastníkov konferencie poznávací výlet. Začiatok konferencie načasovaný tak, aby pripadol na 90. výročie rozhodujúceho prielomu vojsk Dohody na solúnskom fronte (13. novembra 1918).

Konferencia sa konala v Dome srbskej armády (*Dom Vojske Srbije*) v centre Belehradu,

a otváral ju osobne srbský minister obrany Dragan Šutanovac, ako aj riaditeľ Výskumného strategického inštitútu plukovník Mihajlo Basara, PhD. Po úvodných príhovoroch a oficiálnom privítaní všetkých zúčastnených, ktorým bola venovaná veľká pozornosť zo strany srbských médií, začala sa pracovná časť programu. Napriek tomu, že téma historickej konferencie bola definovaná pomerne voľne, väčšina príspevkov bola spracovaná tak, aby v nich vynikla spojitosť dejín konkrétnej krajiny s dejinami Srbska počas 1. svetovej vojny. Podľa slov usporiadateľov išlo najmä o snahu osvetliť rozdiely a špecifiká balkánskeho bojiska, ktorému sa doteraz ako vedľajšiemu frontu 1. svetovej vojny venovala len pomerne malá pozornosť (najmä pri porovnaní s množstvom vedeckej literatúry venovanej západnému či východnému frontu). Najviac príspevkov sa dotýkalo úvodnej fázy vojny a vojenského kolapsu srbského frontu v novembri 1915, ako aj obnovením bojaskopnosti srbskej armády počas jej pobytu na ostrove Korfu a jej pôsobenia na solúnskom fronte.

Zaujímavo vyzneli najmä príspevky bulharskej a tureckej delegácie (za Bulharsko plukovník Stančo Stančev, PhD., a za Turecko Prof. Esat Arslan, PhD.), t j. reprezentantov štátov, ktoré sa na konci 1. svetovej vojny ocitli v tábore porazených. Nové prístupy vo vnímaní problematiky okupácie Srbska rakúsko-uhorskými a bulharskými jednotkami priniesol príspevok rakúskej historičky Tamary Scheerovej (Scheer), PhD. Z hľadiska celkovej problematiky bol prínosný príspevok francúzskeho archívára Emmanuela Pennicaut (Pennicaut), MA, ktorý veľmi detailne opísal fondy a dokumenty súvisiace so srbsko-francúzskymi vzťahmi počas prvej svetovej vojny, nachádzajúce sa v súčasnej dobe vo Vojenskom oddelení francúzskych štátnych archívoch v zámku Vincennes pri Paríži. Oživujúco zapôsobil prednes kanadského historika Yvesa Raica (Raic), PhD. pôsobiaceho na Kráľovskej kanadskej vojenskej škole osvetľujúci zložitý proces emancipácie Kanady v rámci Britského impéria na pozadí prebiehajúcej 1. svetovej vojny. Autor správy predniesol príspevok informujúci o vojenskej, politickej a diplomatickej činnosti gen. Milana Rastislava Štefánika v Srbsku na jeseň roku 1915. Vojenských dejín Slovenska sa priamo dotýkal aj príspevok kapitána Dalibora Dendu, PhD. o vzbure slovenských vojakov v Kragujevci v júni 1918 a o následnom propagandistickom využití jej odkazu v nasledujúcich desaťročiach. Ďalším príspevkom majúcom vzťah k slovenským dejinám bol prehľad o problematike rakúsko-uhorských vojnových zajatcov v Srbsku prednesený majorom Slobodanom Đukićom, MA. zo Srbskej vojenskej akadémie.

Priebeh konferencie bol vhodne dopĺňaný aj spoločenskou časťou, ktorej cieľom bolo umožniť bližšie zoznámenie sa a nadviazanie formálnych aj neformálnych kontaktov medzi jej účastníkmi. Srbskí organizátori, medzi ktorými je potrebné menovite spomenúť Dimitara Tasića, PhD., Milana Terzića, PhD., kapitána Miljana Milkića, PhD. a kapitána Dalibora Dendu, PhD., sa v tomto smere snažili vykonať maximum. Popri vedeckej časti programu tak zvýšil čas aj na dva koktaily (uvítací a rozlúčkový), srbské folklórne predstavenie, spoločnú večeru všetkých účastníkov vo vynikajúcej behradskej reštaurácii „*Ima Dana*“ a už vyššie spomínaný výlet, počas ktorého mali účastníci konferencie možnosť zhliaďnúť kostol v Lazarevaci (a súčasne pamätník všetkým srbským vojakom, ktorí padli v priebehu 1. svetovej vojny) a v Oplenaci (v ktorom sa nachádza mauzóleum srbskej kráľovskej rodiny Karadjordjevičovcov). Zaujímavá bola najmä prehliadka kostola v Oplenaci, v ktorého krypte je pochovaný aj známy juhoslovanský kráľ Alexander I., ktorý sa v novembri 1934 stal v Marseille obeťou atentátu. V blízkosti kostola sa nachádza aj malé múzeum, ktoré vystavuje rôzne predmety (obrazy, šperky, predmety dennej potreby, atď.) z vlastníctva srbskej kráľovskej rodiny. Výlet uzatvárala návšteva vínnej pivnice „Aleksandrović“, ktorá bola spojená s obedom a ochutnávkou miestnych vybraných odrôd vína. V deň výletu bolo krás-

ne jesenné počasie, ktoré iba podčiarklo malebnosť srbskej krajiny a jej prírodné krásy. Bohatý program konferencie síce neponechával príliš veľa času na prechádzky po belehradských uliciach, avšak aj napriek tomu väčšina účastníkov mala možnosť navštíviť starú belehradskú pevnosť Kalemegdan vypínajúcu sa nad sútokom Sávy a Dunaja. Z hľadiska slovenských vojenských dejín je isto zaujímavý fakt, že medzi bojovou technikou a kanónmi je v areáli pevnosti vystavený aj československý ľahký tank LT-35.

Medzinárodnú konferenciu *Prvá svetová vojna a Balkán – po 90 rokoch* možno zhodnotiť ako veľmi úspešný pokus srbskej strany o prekonanie medzinárodnej izolácie, do ktorej sa dostala vďaka známym udalostiam v prvej polovici 90. rokov minulého storočia. Bola vnímaná ako nový začiatok intenzívnej spolupráce v oblasti vojenskej histórie. Charakterizovala ju ústretovosť a priateľivosť všetkých jej usporiadateľov, priateľská a uvoľnená atmosféra, vďaka ktorej sa všetci účastníci cítili v Belehrade veľmi príjemne. Zároveň však všetci vystupujúci vzorne dodržiavali rozvrh pracovnej časti programu. Niektoré príspevky podnietili pomerne rozsiahle diskusie, ktoré však nenarušovali plynulý beh konferencie. K jej úspechu nemalou mierou prispelo zabezpečenie simultánneho prekladu do oboch oficiálnych rečí – angličtiny a srbčiny. Konečným výstupom konferencie bude zborník štúdií, ktorý bude isto významným prínosom v oblasti bádania prvej svetovej vojny.

M. Meško

Skupinová fotografia z otvorenia konferencie dňa 13. októbra 2008. V strede sa medzi účastníkmi konferencie nachádza srbský minister obrany Dragan Šutanovac (foto via Výskumný strategický inštitút, Belehrad).

BIBLIOGRAFIA

ZLOMOVÉ MEDZNÍKY V DEJINÁCH SLOVENSKA 20. STOROČIA (1918 – 1938 – 1948 – 1968)

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA PUBLIKOVANÝCH PRÁC V ROKOCH 1998 – 2008

V spoločných československých a slovenských dejinách je zapísaných nemálo udalostí, ktoré si v tomto roku 2008 pripomínáme ako jubilujúce. V 20. storočí sa osudné zvraty a mimoriadne udalosti odohrali práve v rokoch symbolicky končiacich číslovkou osem – 1918, 1938, 1948, 1968. Všeobecne možno konštatovať, že priniesli zásadné politické, spoločenské, ekonomické a ďalšie výrazné zmeny, čím ovplyvnili a poznačili aj mnohé individuálne osudy. I pád komunistického režimu v roku 1989 predznamenal dôležité udalosti v roku 1988. V prvom osmičkovom roku nového tisícročia prinášame historiografiu posledného desaťročia, v ktorom boli k týmto zlomovým udalostiam najnovších československých a slovenských dejín publikované viaceré monografie, memoáre, zborníky i množstvo štúdií, statí a článkov.

Primárnym kritériom výberu literatúry pri zostavovaní bibliografie bol slovenský aspekt udalostí, ktoré sa odohrali v týchto obdobiach, a vojenský aspekt slovenských, resp. československých vojenských dejín, keďže previazanosť slovenských dejín s českými je obzvlášť výrazná v spoločných dejinách čs. armády. Do bibliografie nebolo možné zahrnúť syntézy, edície dokumentov a monografie mapujúce širší časový úsek, ako aj biografie významných aktérov udalostí, ktoré by si v prípade kľúčových dejateľov zasluhovali samostatné spracovanie.

V rámci roku 1918 nie je v bibliografii obsiahnutá anabáza čs. légii, keďže literatúra je pomerne rozsiahla, a bolo by značne problematické vyčleňovať tento rok zo širšieho kontextu diania predchádzajúcich vojnových rokov a roku nasledujúceho. Časť z publikovanej tvorby k tejto problematike sa premietne aj v bibliografii k M. R. Štefánikovi, ktorá bude publikovaná v roku 90. výročia jeho tragickej smrti. Do výberu k roku 1938 sme nezahrnuli rozsiahlu produkciu o mníchovskej kríze, ktorá je obsiahnutá v českých bibliografických zdrojoch. Bibliografický výber k roku 1948 neobsahuje problematiku politických perzekúcií, represívnu politiku voči cirkvám a jej predstaviteľom, prerastanie „národnej a demokratickej revolúcie do socialistickej 1945-48“ a pod. Posledná časť – rok 1968 je síce v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi najrozsiahlejšia, ale tiež neprináša napríklad ekonomické aspekty reformy, spoločenské premeny, príčiny obrodného a reformného procesu v širšom kontexte vývoja. V rámci každej časti bibliografie sú najskôr uvedené monografie, za ktorými nasleduje selektovaný súpis štúdií, článkov, správ a spomienok.

ČORNEJ, Petr – POKORNÝ, Jiří, eds.: *Osudové osmičky – prelomové roky v českých dějinách*. Praha : Lidové noviny, 1999. – 443 s., fotogr., reg.

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Ved. red.: Beňko, Ján; Hronský, Marián; Marsina, Richard; Pekník, Miroslav – Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998. – 591 s., reg.

KALVODA, Josef: Z bojů o zítřek. 3. díl. Beroun : Díl, 1998. – 271 s.

KRYSTLÍK, Tomáš: Zamlčené dějiny. 1918 – 1938 – 1948 – 1968. / Odp. red.: Kroutilová, Lenka. Praha : Alfa, 2008. – 183 s., reg.

STEHLÍK, Milan – LUKEŠ, Michal – JUNEK, Marek: Naše osmičky. Československé dějiny 20. století v osmičkových předělech (eseje 1908 – 1988 nielen k osmičkovým rokom). Praha : Radioservis, 2008. – 98 s., fotogr., 1 CD

1918

HRONSKÝ, Marián: Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920. Bratislava : Národné literárne centrum, 1998. – 327 s., fotogr., mp.

HRONSKÝ, Marián: The struggle for Slovakia and the treaty of Trianon 1918 – 1920. Bratislava : Veda, 2001. – 407 s., dok., fotogr., mp.

HRONSKÝ, Marián: Mikulášska rezolúcia 1. mája 1918. Slovenská sociálna demokracia v procese národnooslobodzovacieho zápasu / Zodp. red.: Borčín, Emil – Bratislava : Veda, 2008. – 133 s., obr. príl.

HRONSKÝ, Marián – PEKNÍK, Miroslav: Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska / Zodp. red.: Borčín, Emil – Bratislava : Veda, 2008. – 383 s., fotogr.

CHOVANEC, Ján: Martinská deklarácia. Muži deklarácie. Banská Bystrica : Metodické centrum, 1998. – 23 s.

KALVODA, Jan: Genese Československa. Praha : Panevropa, 1998. – 607 s., fotogr., reg.

KLIMEK, Antonín: Říjen 1918. Vznik Československa. Praha – Litomyšl : Paseka, 1998. – 279 s.

KOVÁČ, Dušan a kol.: Muži deklarácie. 2. vyd. Bratislava : Veda, 2000. – 221 s., fotogr.

LACKO, Martin: Prevrat 1918 v obci Modrová. B.m.v. : 2001. – 35 s.

NURMI, I.: Slovakia – a Playground for Nationalism and National Identity. Manifestations of the National Identity of the Slovaks 1918 – 1920. Helsinki : Suomen Historiallinen Seura, 1999.

ŠROBÁR, Vavro: Oslobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920, 2. zv. Bratislava – Praha : Academic Electronic Press – Masarykův ústav AV ČR, 2004. – 220 s.

TOMÁŠEK, Dušan: Nevyhlášená válka. Boje o Slovensko 1918 – 1920. Praha : Epoque, 2005. – 260 s., fotogr.

ZRUBEC, Laco: Pobuna u Kragujevcu / Sa slovačkog orig. preveo: Matux, Pavel. Logos : Bačka Palanka, 2008. – 126 s., fotogr.

* * *

ALEXANDER, Manfred: Německá říše a vznik Československa. In: Československo 1918 – 1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, díl 1. / Zost.: Valenta, Jaroslav; Voráček, Emil; Harna, Josef – Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 521-525.

BARTLOVÁ, Alena: Misia Dr. Milana Hodžu v Budapešti. In: Historické štúdie 43. Problematika hraníc 1. ČSR v medzivojnovom období (historické, etnické, geografické a komunikačné aspekty ich formovania). Bratislava : Veda, 2004, s. 53-63.

- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Štyridsaštyri popravených v Kragujevci. In: Obrana. – Roč. 16, č. 8 (2008), s. 38-39 : fotogr.
- DEÁK, Ladislav:** Ešte raz o 28. a 30. októbri 1918. In: Historická revue. – Roč. 11, č. 3 (2000), s. 30.
- DEÁK, Ladislav:** O dvoch dňoch v kalendári slovenskej pamäti s Ladislavom Deákom. In: Historická revue. – Roč. 10, č. 10 (1999), s. 20-21, fotogr.
- DUIN, Pieter van:** Die deutschen Bratislavas und ihre Einverleibung der ČSR 1918 – 1919. In: Historické štúdie 43. Problematika hraníc 1. ČSR v medzivojnovom období (historické, etnické, geografické a komunikačné aspekty ich formovania). Bratislava : Veda, 2004, s. 167-181.
- DULOVIČ, Erik:** Spomienky na jeseň roku 1918. Košice v rukách dobrovoľníkov. In: Historická revue. – Roč. 10, č. 9 (1999), s. 25.
- HERTEL, Maroš:** Situácia v Bratislave koncom roka 1918 na stránkach denníka Nyugatmagyarországi Híradó. In: Historické štúdie 43. Problematika hraníc 1. ČSR v medzivojnovom období (historické, etnické, geografické a komunikačné aspekty ich formovania). Bratislava : Veda, 2004, s. 183-188.
- HRONSKÝ, Marián:** Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919 (prvá časť). In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 3 (1998), s. 29-46; druhá časť: roč. 5, č. 2 (2001), s. 20-40; tretia časť: roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 26-43; štvrtá časť: roč. 7, č. 3 (2003), s. 12-36; piata záverečná časť: roč. 8, č. 1 (2004), s. 19-44.
- HRONSKÝ, Marián:** Hnutie odporu slovenských vojakov v rakúsko-uhorskej armáde, 1.-3. Zelené kádre; Vojenské vzbury; Vzbury frontových jednotiek. In: Obrana. – Roč. 6, č. 30 – 32 (1998), s. 9, fotogr.
- HRONSKÝ, Marián:** K pôsobeniu talianskej vojenskej misie na Slovensku (december 1918 – máj 1919). In: „Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmu...“ / Zodp. red.: Borčín, Emil; Drličková, Marta – Bratislava : Veda, 2005, s. 44-74.
- HRONSKÝ, Marián:** K strategickým aspektom utvárania južnej hranice Slovenska v rokoch 1918 – 1919 z hľadiska česko-slovenských požiadaviek na mierovej konferencii. In: Historické štúdie 43. Problematika hraníc 1. ČSR v medzivojnovom období (historické, etnické, geografické a komunikačné aspekty ich formovania). Bratislava : Veda, 2004, s. 79-89.
- HRONSKÝ, Marián:** Správny menoslov je na svete. Ministerstvo obrany reaguje na článok Laca Zrubca o poprave vojakov „drotárskeho regimentu“ v Kragujevci. In: Slovenská republika. – Roč. 6, č. 143 (23. 6. 1998), s. 13.
- HRONSKÝ, Marián:** Tragické udalosti 31. októbra – 1. novembra 1918, 1.-2. Búrlivý východ; Otrasná exekúcia. In: Obrana. – Roč. 6, č. 33 – 34 (1998), s. 9, fotogr.
- HRONSKÝ, Marián:** Vojenské obsadzovanie Slovenska v rokoch 1918 – 1919. In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 5, č. 1 (1998), s. 13-20.
- HRONSKÝ, Marián:** Vznik ČSR. 80. rokov Martinskej deklarácie. In: Literárny týždenník. – Roč. 11, č. 44 (1998), s. 13, fotogr.
- HRONSKÝ, Marián:** Vznik a činnosť druhej Slovenskej národnej rady (1918 – 1919). In: Slovenské národné rady / Zost.: Pekník, Miroslav – Bratislava : Národné literárne centrum, 1998, s. 45-72.
- HRONSKÝ, Marián:** Vznik a krátka činnosť druhej Slovenskej národnej rady. In: Pohľady na slovenskú politiku. Geopolitika – Slovenské národné rady – čechoslovakizmus. / Zost.: Pekník, Miroslav – Bratislava : Veda, 2000, s. 353-465.
- HRONSKÝ, Marián:** Vznik Česko-Slovenska. Vojenské obsadzovanie územia Slovenska a utváranie jeho hraníc (1918 – 1920). In: Pohľady na slovenskú politiku. Geopolitika –

- Slovenské národné rady – čechoslovakizmus. / Zost.: Pekník, Miroslav – Bratislava : Veda, 2000, s. 112-133.
- JELINEK, Yeshayahu Andrej:** Prevrat v rokoch 1918 – 1919 a Židia (poznámky a úvahy). In: „Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmu...“ / Zodp. red.: Borčín, Emil; Drličková, Marta – Bratislava : Veda, 2005, s. 29-43.
- JUNEK, Marek:** Slovensko v plánoch českých politikov pred vznikom Československa. In: Historická revue. – Roč. 19, č. 10 (2008), s. 21-25 : fotogr.
- KAČÍREK, Ľuboš:** Utváranie slovensko-maďarskej hranice. In: Historická revue. – Roč. 19, č. 10 (2008), s. 32-37 : fotogr.
- KÁZMEROVÁ, Ľubica:** Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918 – 1924. (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In: Historické štúdie 43. Problematika hraníc 1. ČSR v medzivojnovom období (historické, etnické, geografické a komunikačné aspekty ich formovania). Bratislava : Veda, 2004, s. 105-113.
- KŇAŽEKOVÁ, Eva:** Tri jubileá Deklarácie slovenského národa. Významná historická udalosť a politika. In: Historická revue. – Roč. 11, č. 5 (2000), s. 14-15, fotogr. [1928, 1938, 1948]
- KOVÁČ, Dušan:** Rok 1918 v slovenských dejinách. In: Českoslovenství, středoevropanství, evropanství 1918 – 1998. Úvahy, svědectví a fakta. / Red.: Kučerová, Stanislava – Brno : Konvoj, 1998, s. 106-115.
- KOVÁČ, Dušan:** 28., alebo 30. október? In: Historická revue. – Roč. 11, č. 2 (2000), s. 29.
- KRAJČOVIČOVÁ, Natália:** Politické kroky Slovenska 1918 – 1919. In: Historická revue. Roč. 8, č. 3 (2002), s. 30-31, fotogr.
- KRAJČOVIČOVÁ, Natália:** Začleňovanie Slovenska do Československej republiky (1918 – 1920). In: Slovensko v Československu (1918 – 1939) / Ed.: Zemko, Milan; Bystrický, Valerián – Bratislava : Veda, 2004, s. 57-94.
- KRASNOVSKÝ, Branislav:** Kragujevská vzbura slovenských vojakov. In: Kultúra. – Roč. 1, č. 6 (1998), s. 6, fotogr.
- KRASNOVSKÝ, Branislav:** Štyridsaťštyri. Pred 80-timi rokmi sa vzbúrili slovenskí vojaci v Kragujevci. In: Obrana. – Roč. 6, č. 23 (1998), s. 9, fotogr.
- KUČERA, Martin:** Pokus o vymezení úlohy československých dobrovolníků 1918 – 1919 v bojích o celistvost republiky. In: Studie k moderním dějinám. Sborník prací k 70. narozeninám Vlastislava Laciny / Usp.: Harna, J.; Prokš, P. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2001, s. 239-270.
- KVAČEK, Robert:** Ke vzniku Československa. In: Československo 1918 – 1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, díl 1. / Zost.: Valenta, Jaroslav; Voráček, Emil; Harna, Josef – Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 30-40.
- KVAČEK, Robert:** Ke vzniku Československa. In: Český časopis historický. – Roč. 96 /5/, č. 4 (1998), s. 717-735.
- LUKEŠ, Michal:** K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918. In: Historie a vojenství. – Roč. 47, č. 2 (1998), s. 53-64.
- MÁČE, Jan:** Formování armády a první boje v pohraničí. 90. výročí vzniku Československa a jeho armády. In: ATM – Armády, technika, militaria. – Roč. 39, č. 3 (2008), s. 72-75 : fotogr.
- MÁČE, Jan:** Obsazování Slovenska. 90. výročí vzniku Československa a jeho armády. In: ATM – Armády, technika, militaria. – Roč. 39, č. 4 (2008), s. 70-73 : fotogr.

- MAJERIKOVÁ, Milica:** Vojna na Spiši. Ako sme prišli o 13 spišských dedín?. In: Historická revue. – Roč. 15, č. 4 (2004), s. 32-33, mp.
- MINÁR, Imrich:** Americkí Slováci a vznik Česko-Slovenska. Hlavný reprezentant slovenských záujmov. In: Historická revue. – Roč. 10, č. 5 (1999), s. 19-21 : fotogr.
- MURCKO, Michal:** Utváranie severných hraníc Slovenska na Spiši a územie okresu Stará Ľubovňa. In: Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918 / Zost.: Švorc, Peter; Harbuľová, Ľubica – Prešov; Bratislava; Wien : Universum, 1999, s. 316-322.
- PAULÍČEK, Igor – VALENT, Jaroslav:** Zomrela monarchia, nech žije republika! In: Historická revue. – Roč. 19, č. 10 (2008), s. 6-9 : fotogr.
- ŠEDIVÝ, Ivan:** Vznik Československa (Možné roviny pohľadu). In: Československo 1918 – 1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, díl 1. / Zost.: Valenta, Jaroslav; Voráček, Emil; Harna, Josef – Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 509-512.
- [**ŠVANDA, Petr**]: Stručná história 71. pešieho pluku a jeho účasť na bojiskách prvej svetovej vojny. Vydané pri príležitosti 90. výročia vzbury a popravy. Trenčín : Kultúrne a meto-
dické centrum OS SR, 2008. – [14] s.
- ŠVORC, Peter:** Prouhorské integračné snahy na území Slovenska na konci roku 1918. In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 44-55.
- TAJTÁK, Ladislav:** Revolučné roky 1848/1849 a 1918 v historickom oblúku a so zreteľom na východné Slovensko. In: Stredoeurópske národy na križovatkách novodobých dejín 1848 – 1918 / Zost.: Švorc, Peter; Harbuľová, Ľubica – Prešov; Bratislava; Wien : Universum, 1999, s. 76-86.
- VOJÁČEK, Ladislav:** Vavro Šrobár – ministr s plnou mocí pro správu Slovenska (1918 – 1920). In: Historický obzor. – Roč. 12, č. 3-4 (2001), s. 81-89.
- ZRUBEC, Laco:** Po stopách popravy vojakov „drotárskeho regimentu“ roku 1918, 1.-4. Osudná kragujevská nedeľa; Zrada a porážka; Našu smrť draho zaplatíte! Kragujevské výkriky! In: Slovenská republika. – Roč. 6, č. 125-128 (2.-4. 6. 1998).

1938

- ARON, Lubomír a kol.:** Československé opevnění 1935 – 1938. 2. opr. vyd. Dvůr Králové nad Labem – Náchod : Fort print – Okresní museum, 1998. – 194 s., fotogr., tabl.
- BENEŠ, Jaroslav:** Stráž obrany státu 1936 – 1939. Dvůr Králové nad Labem : Jan Škoda – Fort print, 2007. – 367 s., fotogr., tabl.
- BYSTRICKÝ, Valerián:** Od autonómie k vzniku Slovenského štátu. Výber zo štúdií. Bratislava : HÚ SAV vo vyd. Prodama, 2008. – 301 s.
- DEÁK, Ladislav:** Viedenská arbitráž. „Mníchov pre Slovensko“. Bratislava : Nadácia Korene, 1998. – 72 s., fotogr. príl., mp.
- DEÁK, Ladislav, zost.:** Viedenská arbitráž – 2. november 1938 : Dokumenty I. 20. september – 2. november 1938. Martin : Matica slovenská, 2002. – 253 s., reg.
- DEÁK, Ladislav, zost.:** Viedenská arbitráž – 2. november 1938. Dokumenty II. Okupácia (2. november 1938 – 14. marec 1939). Martin : Matica slovenská, 2003. – 304 s., reg.
- DEÁK, Ladislav, zost.:** Viedenská arbitráž – 2. november 1938 : Dokumenty III. Rokovania (3. november 1938 – 4. apríl 1939). Martin : Matica slovenská, 2005. – 453 s., reg.
- DEJMEK, Jindřich – NĚMEČEK, Jan, eds.:** Československá zahraniční politika v roce 1938, I.-II. Dokumenty československé zahraniční politiky. Praha : Ústav mezinárodních vztahů; Historický ústav AV ČR – Karolinum, 2000 – 2001.

- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan:** Druhá republika 1938 – 1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004. – 315 s., fotogr., reg.
- HOENSCH, J. K.:** Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom 1938 – 1939. Bratislava : Veda, 2001. – 231 s., reg.
- JOHN, Miloslav:** Září 1938. Role a postoje spojenců ČSR. Olomouc : Votobia, 2000. – 443 s., fotogr., tabl.
- LÁŠEK, Radan:** Jednotka určení SOS 1. Praha : Radan Lášek – Codyprint, 2006. – 302 s., fotogr.
- MAJEWSKI, Piotr M.:** Nierozegrana kampania. Możliwości obronne Czechosłowacji jesienia 1938 roku. Warszawa : Wydawnictwo TRIO, 2004. – 500 s.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard,** ed.: Holokaust na Slovensku. Obdobie autonómie (6. 10. 1938 – 14. 3. 1939). Dokumenty. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2001, 391 s.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenských štátom v stredoeurópskom kontexte. Prešov : Universum, 1999, 293 s.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Židovská komunita na Slovensku. Obdobie autonómie. Porovnanie s vtedajšími udalosťami v Rakúsku. Bratislava : Inštitút judaistiky, 2000, 142 s.
- SAMUŠ, Pavel – BADZIAK, Kazimierz – MATWIEJEW, Giennadij:** Akcja „Łom“. Polskie działania dywersyjne na Rusi Zakarpackiej w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego WP. Warszawa 1998.
- STRAKA, Karel:** Souvislosti vědy a výzkumu s obranou Československé republiky. Vědecký ústav vojenský v letech 1936 – 1938. Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2006. – 95 s.
- ŠRÁMEK, Pavel** a kol.: Když zemřít, tak čestně. Československá armáda v září 1938. Brno : Společnost přátel českoslov. opevnění, 1998. – 134 s., fotogr., mp., tabl., reg.
- TISO, Jozef:** Prejavy a články, zv. II. (1938 – 1944) / Eds.: Fabricius, Miroslav; Hradská, Katarína – Bratislava : AE Press – Historický ústav SAV, 2007. – 696 s.

* * *

- ARPÁŠ, Róbert:** Od autonómie k samostatnosti. In: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Banská Bystrica 14. – 15. apríla 2005 / Eds.: Šmigel, Michal; Mičko, Peter – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB – Ústav vedy a výskumu UMB, 2005, s. 8-19.
- BAKA, Igor:** Mechanizmus, ciele a metódy pôsobenia ľudáckej propagandy v rokoch 1938 – 1939. In: Historický časopis. – Roč. 51, č. 2 (2003), s. 277-294.
- BAKA, Igor:** Vznik, organizácia a činnosť Hlinkovej mládeže v rokoch 1938 – 1940. In: Vojenská história. – Roč. 8, č. 3 (2004), s. 21-40.
- BORÁK, Mečislav:** Boje československé armády na Slovensku a Podkarpatské Rusi (říjen 1938 – březen 1939). In: Mezníky československé státnosti a armáda. Brno : Vojenská akademie, 1999, s. 123-128.
- BORÁK, Mečislav:** Československo-polská „malá válka“ u Čadce 25. listopadu 1938. In: Historie a vojenství. – Roč. 47, č. 4 (1998), s. 65-90.
- BORÁK, Mečislav:** Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Česko-Slovenskem. In: Historie a vojenství. – Roč. 47, č. 5 (1998), s. 3-24, mp.
- BYSTRICKÝ, Valerián:** Der Abschub der tschechischen Staatsangestellten aus der Slowakei 1938 – 1939. In: Heimat und Exil / Hrsg.: P. Heumos – München 2001, s. 111-131.

- BYSTRICKÝ, Valerián:** Dohoda o autonómii Slovenska. Žilina 6. októbra 1938. In: Historická revue. – Roč. 10, č. 8 (1999), s. 18-20, fotogr.
- BYSTRICKÝ, Valerián:** Problém záruk bezpečnosti Česko-Slovenska po Mnichovskej dohode. In: Hľadání jistoty v bouřlivých časech. Češi, Slováci, Němci a mezinárodní systém v první polovině 20. století / Eds.: Beneš, Zdeněk; Kováč, Dušan; Lemberg, Hans – Ústí nad Labem : Albis International, 2006, s. 171-193.
- BYSTRICKÝ, Valerián:** Slovensko a Mnichov. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě. / Usp.: Němeček, Jan – Praha : Univerzita Karlova – Karolinum, 2004, s. 164-191.
- BYSTRICKÝ, Valerián:** „Slovensko Slovákovi!“ Sonda do česko-slovenských vztahov v období slovenskej autonómie. In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 8, č. 3 (2008), s. 29-30.
- BYSTRICKÝ, Valerián:** Slovensko v roku 1938 (východiská a perspektívy). In: Československo 1918 – 1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, díl 1. / Zost.: Valenta, Jaroslav; Voráček, Emil; Harna, Josef – Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 201-215.
- BYSTRICKÝ, Valerián – PÍSECKÁ, Barbara:** Žilinská dohoda 6. októbra 1938. In: Vojenská história. – Roč. 10, č. 4 (2006), s. 77-108.
- BYSTRICKÝ, Valerián – SEGEŠ, Dušan:** Posledné dni slovenských Košíc. In: Vojenská história. – Roč. 11, č. 4 (2007), s. 103-123.
- ČAPLOVIČ, Dušan:** K otázke počiatkov doby neslobody v slovenských dejinách 20. storočia. In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 1, č. 1 (2005), s. 4-7.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Československí dôstojníci – Slováci v službách Hlinkovej gardy (november 1938 – marec 1939). In: Slovensko a druhá svetová vojna. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 29. – 31. mája 2000. – Bratislava : VHÚ, 2000, s. 105-116.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Návšteva prezidenta Dr. Emila Háchu na Slovensku 26. – 31. decembra 1938. In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 82-102.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Nerozhodnosť spojencov vyústila do osudového roku 1938, 1.-2. In: Obrana. – Roč. 6, č. 43 – 44 (1998), s. 9, fotogr.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Prvá i posledná návšteva. Prezident Emil Hácha na Slovensku. In: Historická revue. – Roč. 11, č. 1 (2000), s. 14-16, fotogr.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Septembrová mobilizácia čs. armády 1938 s dôrazom na Slovensko. In: Slovensko vo vojnách a konfliktoch v 20. storočí. Zborník referátov z vedeckej konferencie v Bratislave 15. – 16. októbra 2002 / Ed.: Štefanský, Michal; Purkek, Imrich – Bratislava : Vojenský historický ústav, 2003, s. 75-116.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** 1938 – Twilight of the Czechoslovak Republic. In: Slovak Army Review. – Spring/Summer 2003, s. 26-27 : fotogr.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Tri dokumenty k slovensko-poľským vzťahom z jari 1938. In: Historický časopis. – Roč. 48, č. 2 (2000), s. 340-348.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Vpád na Kysuce. In: Obrana. – Roč. 8, č. 23 (2000), s. 17.
- DABROWSKI, Darius:** Medzi Tešínskom a Podkarpatskou Rusou. K niektorým aspektom poľskej diverzie na Slovensku v rokoch 1938 – 1939. In: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov II. Zborník príspevkov z druhého sympózia Katedry histórie FF UCM Trnava, Lúka 9. – 10. apríla 2003 / Zost.: Lacko, Martin – Trnava : Merkur, 2003, s. 83-95.
- DEÁK, Ladislav:** Slovensko v strednej Európe – od autonómie po vyhlásenie samostatnos-

- ti (1938 – 1939). In: Slovenská republika (1939 – 1945) / Zost.: Bobák, Ján – Martin : Matica slovenská, 2000, s. 9-18.
- DEJMEK, Jindřich:** Československá diplomacie v době druhej republiky (říjen 1938 až březen 1939). In: Pocta profesorovi Janu Kuklíkovi. Praha 2000, s. 9-26.
- DESZCZYŃSKI, Marek Piotr:** Czynniki polski w przygotowaniu obronnych Czechosłowacji w 1938 R. In: Kwartalnik Historyczny. – Roč. 107, č. 3 (2000), s. 91-112.
- DESZCZYŃSKI, Marek Piotr:** Ostatni egzamin. Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938 – 1939. Warszawa : Wydawnictwo Neriton, 2003, 597 s., príl.
- FRIEDL, Jiří – ŠRÁMEK, Pavel:** Pokus o československo-polské vojenské sblížení v březnu 1938. In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 92-101.
- HAUNER, Milan:** Zrada, sovětizace, nebo historický lapsus? Ke kritice dvou dokumentů k československo-sovětským vztahům z roku 1938. In: Soudobé dějiny. – Roč. 6, č. 4 (1999), s. 545-571.
- CHORVÁT, Peter:** Maďarské kráľovské honvédsťvo verzus československé opevnenia – k problémom interakcie. In: Vojenská história. – Roč. 12, č. 1 (2008), s. 47-69.
- CHORVÁT, Peter:** Vojenská zrážka pri Jesenskom 5. októbra 1938. In: Vojenská história. – Roč. 8, č. 3 (2004), s. 79-90.
- JANAS, Karol:** K problematike hraničných sporov s Nemeckou ríšou v rokoch 1938 – 1943 v Bratislave a okolí. In: Bratislava XVI. Zborník Mestského múzea. Bratislava : Mestské múzeum v Bratislave, 2004, s. 121-128 : fotogr.
- JUNEK, Marek:** Zánik Československa v roku 1939. Deníkové záznamy a dopis Antona Štefánka z let 1938 – 1939. In: Studia Historica Nitriensia X. Nitra : Katedra histórie a Katedra archeológie FF UKF, 2002, s. 173-191.
- KARLICKÝ, Vladimír:** Mobilizace 1938 aneb osobní výzbroj našich vojáků. In: Střelecký magazín. – Roč. 6, č. 10 – 12, č. 1 (2001-2002), s. 26-27, fotogr.
- KATUNINEC, Milan:** Dilemy Karola Sidora (1938 – 1939). In: Historický časopis. – Roč. 48, č. 4 (2000), s. 636-649.
- KOKOŠKA, Stanislav:** Československé vojenské zpravodajství v roce 1938. In: Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C-D, 1999, č. 2, s. 97-103.
- KOKOŠKA, Stanislav:** Několik poznámek k československé částečné mobilizaci v květnu 1938. In: Pocta profesorovi Janu Kuklíkovi. Praha 2000.
- KÖNÖZSYOVÁ, Lucia:** Deportácie Židov z Nitry za autonómie Slovenska 4. – 5. 11. 1938 v dokumentoch. In: Studia Historica Nitriensia VIII. Nitra : FF Univerzity Konštantína Filozofa, 2000, s. 241-298.
- KÖNÖZSYOVÁ, Lucia:** Zásahy proti Židom počas autonómie Slovenska v okrese Nitra. Nitra : Katedra histórie FF UKF, 1999.
- KREDÁTUS, Juraj:** Politicko-vojenské akcie II. Rzeczpospolity na Podkarpatskej Rusi a východnom Slovensku na prelome rokov 1938 – 1939. In: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Banská Bystrica 14. – 15. apríla 2005 / Ed.: Šmigel, Michal; Mičko, Peter – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB – Ústav vedy a výskumu UMB, 2005, s. 303-316.
- KURIC, Jozef:** Predohra Viedenskej arbitráže. Komárňanské rokovania 9. – 13. októbra 1938. In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 5, č. 6 (2005), s. 9-10 : fotogr.
- LACKO, Martin:** Piešťany na prelome autonómie a samostatnosti (1938/1939). In: Historické rozhľady III. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost.: Lacko, Martin; Duchoň, Michal; Varšo, Ivan – Trnava : Vyd. Michala Vaška, 2006, s. 311-333.
- LIČKO, Roman:** Vznik autonómie a vyhlásenie Slovenského štátu v rokoch 1938 a 1939

- z pohľadu americkej diplomacie. In: *Acta Historica Neosoliensia* 6. Ročenka Katedry histórie Fakulty humanitných vied UMB. Banská Bystrica : FHV UMB, 2003, s. 82-92.
- MÁČE, Jan:** Rok 1938. 90. výročí vzniku Československa a jeho armády. Přípravy na konflikt; Na prahu války; Krize v září 1938 a mobilizace armády. In: *ATM – Armády, technika, militaria*. – Roč. 40, č. 9 – 11 (2008), s. 69-73, 69-73, 75-79 : fotogr.
- MAJERIKOVÁ, Milica:** Poľský záujem o Slovensko od Mníchova po vypuknutie druhej svetovej vojny. In: *Historické rozhľady III. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost.: Lacko, Martin; Duchoň, Michal; Varšo, Ivan – Trnava : Vyd. Michala Vaška, 2006, s. 169-183.*
- MICHNOVIČ, Imrich:** Prejavý antisemitizmu v okresoch Zemplína v období autonómie Slovenska (6. 10. 1938 – 14. 3. 1939). In: *Ročenka Katedry dejín FHPV Prešovskej univerzity 2002 / Zost.: Pekár, Martin – Prešov : Katedra dejín FHPV PU, 2002, s. 62-70.*
- MINAŘÍK, Pavel:** Reorganizace armády ve 2. polovině 30. let a vytvoření operační sestavy vojsk po vyhlášení mobilizace. In: *Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C-D, 1999, č. 2, s. 65-90.*
- MINAŘÍK, Pavel:** Dokumenty československé armády z podzimu 1938. Anketa „Armáda v roce 1938“ – vyšší velitelství. In: *Historie a vojenství*. – Roč. 47, č. 2 (1998), s. 103-136. [1. část: č. 6/1997; Operační dokumentace vyšších velitelství, č. 1/1997; Rozkazy Hlavního velitelství, č. 5/1996]
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Dokumenty československé armády z podzimu 1938. Anketa „Armáda v roce 1938“ – velitelství divizí a vojskových těles zbraní. In: *Historie a vojenství*. – Roč. 47, č. 6 (1998), s. 94-124.
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Československé vojenské letectvo v době vyvrcholení mnichovské krize. In: *Historie a vojenství*. – Roč. 57, č. 2 (2008), s. 43-52 : fotogr., tabl.
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Doplnění vojsk mobilizačními zálohami a jejich připravenost na vedení boje. In: *Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C-D, 1999, č. 2, s. 35-46.*
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Personální průvodce po mobilizované čs. branné moci v době vyvrcholení mnichovské krize [Vojsková tělesa]. In: *Historie a vojenství*. – Roč. 48, č. 1 (1999), s. 154-177, příl., tabl.
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Představy velení československé armády o obraně Slovenska za mnichovské krize na podzim 1938. In: *Vojenská historie*. – Roč. 2, č. 3 (1998), s. 77-103.
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Průvodce po mobilizované čs. branné moci v době mnichovské krize na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. In: *Vojenská historie*. – Roč. 4, č. 2 (2000), s. 89-106.
- MINAŘÍK, Pavel – ŠRÁMEK, Pavel:** Slovensko v anketě „Armáda v roce 1938“. In: *Vojenská historie*. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 91-118.
- MOROZOV, Stanislav Vasilovič:** Kogda Polša napadet na Českoslovakiyu. Dejatel'nost' poľskich diversionnyh otrjadov vo vremja Českoslovackogo krizisa v sentjabre 1938 goda. In: *Vojenno-istoričeskij žurnal*. – Roč. 67, č. 2 (2006), s. 16-19.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Česká komunita na Slovensku a voľby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In: *Moderní dějiny 7. Sborník k dějinám 19. a 20. století. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 231-267.*
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Deportácie Židov v novembri 1938 zo Slovenska v hláseniach styčných dôstojníkov. In: *Studia Historica Nitriensia VII. / Ed.: Nižňanský, Eduard – Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 1998, s. 259-285.*

- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Dvojnásobné zmocnenie sa vlády na Slovensku v rokoch 1938/39 v porovnaní s „Machtergreifung“ v rokoch 1933/34 v Nemecku. In: *Nacionálno-socialistický systém vlády. Ríšska župa Sudety, Protektorát Čechy a Morava, Slovensko* / Ed.: Glettlér, M.; Lipták, L.; Míšková, A. – Bratislava : Academic Electronic Press, 2002, s. 185-211.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** K problému vzťahu Slovákov a Čechov v období II. ČSR. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Fakultatis Philosophica. Historica 27-1996*. Olomouc 1998, s. 189-204.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Voľby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In: *Studia Historica Nitriensia VII.* / Ed.: Nižňanský, Eduard – Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 1998, s. 163-203.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Zásahy do samosprávnych orgánov (najmä mestských a obecných zastupiteľstiev a rád) v období autonómie Slovenska 1938/39. In: *Studia Historica Nitriensia IX.* – Nitra : Katedra histórie a katedra archeológie UKF, 2001, s. 121-151.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard – SLNEKOVÁ, Veronika:** Die Deportationen der Juden in der Zeit des Autonomen Landes Slowakei am 4. – 5. 11. 1938. In: *Bohemia.* – Roč. 39, č. 1 (1998), s. 33-51.
- PEKÁR, Martin:** Región Šariša v čase medzi Mníchovom a 14. marcom 1939. In: *Veľká politika a malé regióny.* / Zost.: Švorc, Peter – Prešov : Graz, 2002, s. 220-228.
- PEKÁR, Martin:** Východné Slovensko v druhej republike 1938 – 1939. In: *Acta Historica Neosoliensia. Ročenka Katedry histórie Fakulty humanitných vied UMB 7.* Banská Bystrica : FHV UMB, 2004, s. 87-97.
- PETRAŠKO, Ľudovít:** Exodus. Dráma rakúskych utečencov na hraniciach do ČSR v roku 1938. In: *Historická revue.* – Roč. 16, č. 11 (2005), s. 34-35 : fotogr.
- PODOLEC, Ondrej:** Snem Slovenskej krajiny. Atribút slovenskej štátnosti v rokoch 1938 – 1939. In: *História. Nová revue o dejinách spoločnosti.* – Roč. 1, č. 3 (2001), s. 18-20, fotogr.
- SALLAI, Gergely:** Az első bécsi döntés diplomáciai és politikai előtörténete. In: *Századok.* – Roč. 134, č. 3 (2000), s. 597-631.
- SOKOLOVIČ, Peter:** Národný výbor v Trnave a jeho vzťahy k Hlinkovej garde v roku 1938. In: *Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave* / Zost.: Lacko, Martin; Duchoň, Michal; Varšo, Ivan – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 157-174.
- STEHLÍK, Eduard:** Československé opevňovací programy 1936 – 1938, I.-II. *Historie a vojenství.* – Roč. 54, č. 1 – 2 (2005), s. 4-29, 50-59.
- STRAKA, Karel:** Nejvyšší rada obrany státu a československý zbrojný průmysl v letech 1936 – 1938. In: *Historie a vojenství.* – Roč. 55, č. 2 (2006), s. 4-24.
- SUK, Pavel:** Prezident Emil Hácha na Slovensku v prosinci 1938. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Banská Bystrica 14. – 15. apríla 2005* / Ed.: Šmigel, Michal; Mičko, Peter – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB – Ústav vedy a výskumu UMB, 2005, s. 20-28.
- SUŠKO, Ladislav:** Miesto autonómneho Slovenska v politike Nemeckej ríše (september 1938 – marec 1939). In: *Historický časopis.* – Roč. 47, č. 3 (1999), s. 420-431.
- ŠEMŠEJ, Matej:** Bratislava od autonómie po vyhlásenie samostatného štátu. In: *Historická revue.* – Roč. 81, č. 9 (2007), s. 44-47 : fotogr.
- ŠIMONČIČ, Jozef:** Denník Dr. Františka Hrušovského, predsedu Delimitačnej komisie

- československo-poľskej v roku 1938. In: *Studia Historica Tyrnaviensia III. K životnému jubileu Dr. H.C. univ. prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. / Ed.: Šimončíč, J. – Trnava : Katedra histórie Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity, 2003, s. 305-333.*
- ŠIMUNIČ, Pavel:** Viedenská arbitráž – Mníchov pre Slovensko, 1.-2. In: *Obrana. Roč. 6, č. 45 – 46 (1998), s. 9, fotogr.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Boje o československé hranice v roce 1938. In: *Armády, technika, militaria. – Roč. 1, č. 11 (2003), s. 36-37.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Československé stále opevnění z let 1935 až 1938. In: *Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 12 (2005), s. 70-72.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Dobrovolníci v čs. armádě za mobilizace v září 1938. In: *Vojenské rozhledy. – Roč. 7, č. 2 (1998), s. 158-161.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Mobilizace na podzim 1938. In: *Armádní technický magazín. – Roč. 34, č. 10 (2002), s. 40-41.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Obranyschopnost Československa v roce 1938. Poznámky k názorům o nepřipravenosti na válku. In: *Český časopis historický. – Roč. 103 /12/, č. 1 (2005), s. 128-139.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Odhodlání versus lojalita. Názory a postoje velení československé armády v roce 1938. In: *Soudobé dějiny. – Roč. 11, č. 1-2, (2004) s. 56-87 : fotogr.*
- ŠRÁMEK, Pavel:** Rašice – sídlo hlavního velitele čs. branné moci v září 1938. In: *Historie a vojenství. – Roč. 47, č. 5 (1998), s. 86-90.*
- ŠRÁMEK, Pavel – MINAŘÍK, Pavel:** Zabezpečení válečné armády výzbrojí, technikou a materiálem. In: *Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C-D, 1999, č. 2, s. 35-46.*
- ŠTEMBERA, Milan:** Předmnichovská armáda a památný rok 1938. In: *Vojenské rozhledy. Roč. 7, č. 3 (1998), s. 141-146.*
- ŠUCHOVÁ, Xénia:** Ako Karol Sidor čakal na dohodu. Týnistá cesta do vlasti. In: *Historická revue. Roč. 9, č. 8 (1998), s. 14-15, fotogr.*
- TEJCHNAN, Miroslav:** Czechoslovakia, Romania and the Little Entente in 1938. In: *Czechoslovakia and Romania in the Versailles System. Praha 2006, s. 173-177.*
- ZAVACKÁ, Katarína:** Likvidácia Masarykovho diela počas slovenskej autonómie a Slovenského štátu. In: *T. G. Masaryk a česká státnost. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Masarykovou univerzitou ve dnech 4. – 5. září 2007 v Brně. Praha : Ústav T. G. Masaryka, 2008, s. 161-174.*

1948

- BÍLEK, Jiří:** Československá armáda a únor 1948. In: *Summaries z Medzinárodnej historickej konferencie s názvom Československý „únor“ 1948, předpoklady a důsledky doma a ve světě. Praha 1998.*
- Fevraľ 1948 – Moskva i Praga. Vzgljad čerez pověka. Moskva :** Institut slavjanovedenija i balkanistiky, 1998.
- HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav:** Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948. Praha : Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2006. – 399 s., fotogr., dok.
- HOFFMANNOVÁ, Jaroslava:** Provolání k československé veřejnosti z 21. února 1948. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003. – 127 s., obr. příl.
- KALVODA, Josef:** Role Československa v sovětské strategii. Kladno : Dílo, 1999. – 426 s., fotogr.

KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: Gottwaldovi muži. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004. – 333 s., fotogr.

PEŠEK, Jan a kol.: Aktéri jednej éry na Slovensku 1948 : 1989. Personifikácia politického vývoja. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2003. – 389 s.

VEBER, Václav: Osudové únorové dny / Odp. red.: Urban, Jan – Praha : Nakl. Lidové noviny, 2008. – 426 s. : fotogr., reg.

* * *

BARNOVSKÝ, Michal: Prvé voľby v totalitnom režime 30. mája 1948. In: Prvé povojnové voľby v strednej a juhovýchodnej Európe. / Ed.: Barnovský, Michal; Ivaničková, Edita – Bratislava : Veda, 1998, s. 170-182.

BARNOVSKÝ, Michal: Slovenská otázka a cesta k februárovému prevratu 1948. In: Historik v čase a priestore. Laudatio Ľubomírovi Liptákovi. Bratislava : Veda, 2000, 253-268.

BÍLEK, Jiří: Armáda jde s lidem. K úloze československé armády ve dnech února 1948. In: Historie a vojenství. – Roč. 57, č. 1 (2008), s. 59-74 : fotogr.

BÍLEK, Jiří: Československý „únor“ 1948. In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 3 (1998), s. 135-136.

FABŠIČOVÁ, Marta – VALIŠ, Zdeněk: Zákon č. 231/1948 Sb. a obranné zpravodajství Čs. armády. Aplikace zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidové demokratické republiky v představách 5. oddělení hlavního štábu. In: Securitas Imperii 2. Sborník k problematice bezpečnostních služeb / Ed.: Žáček, Pavel – Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti StB, 1994, s. 271-279.

GABZDILOVÁ-OLEJNÍKOVÁ, Soňa: Dopad politických a spoločenských zmien na maďarské obyvateľstvo Slovenska v prelomovom roku 1948. In: Pešek, Jan a kol.: Kapitoly najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám PhDr. Michala Barnovského, DrSc. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, 2006, s. 144-158.

GAJDOŠ, Marián – KONEČNÝ, Stanislav: Rusíni (Ukrajinci) na Slovensku a parlamentné voľby v rokoch 1946 a 1948. In: Prvé povojnové voľby v strednej a juhovýchodnej Európe. / Ed.: Barnovský, Michal; Ivaničková, Edita – Bratislava : Veda, 1998, s. 192-200.

HLAVOVÁ, Viera: Rok 1948 – rok zlomu v agrárnej politike štátu. In: Pešek, Jan a kol.: Kapitoly najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám PhDr. Michala Barnovského, DrSc. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, 2006, s. 131-143.

IVANIČKOVÁ, Edita: Slovensko-český vzťah v mocenskom zápase v ČSR 1945 – 1948 z pohľadu britskej diplomacie. In: Soudobé dějiny. – Roč. 5, č. 2-3 (1998), s. 275-280.

KREJČÍ, Jaroslav: Tři diagnózy jednoho uchopení moci komunisty. Státní převrat, vývoz revoluce, střet civilizací. In: Soudobé dějiny. – Roč. 5, č. 2-3 (1998), s. 203-207.

KRUŽLIAK, Imrich: Februárové víťazstvo a socialistický humanizmus. (Prvá konfrontácia slovenských spisovateľov s komunistickou mocou.) In: Most, č. 3-4 (1998), s. 57-63.

MICHÁLEK, Slavomír: Osemnásty Brumaire Klementa Gottwalda. Február 1948 očami Američanov. In: Historická revue. – Roč. 9, č. 3 (1998), s. 18-19 : fotogr.

PEŠEK, Jan: Februárový prevrat 1948 na Slovensku. In: Soudobé dějiny. – Roč. 5, č. 2-3 (1998), s. 266-274.

PEŠEK, Jan: Februárový prevrat 1948 a uchopenie moci; Štátna bezpečnosť a februárový prevrat 1948. In: Pešek, Jan – Letz, Róbert: Štruktúry moci na Slovensku 1948 : 1989. Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2004, s. 13-27, 122-130.

PEŠEK, Jan: Ludové milície. Súkromná armáda komunistickej moci. In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 5, č. 2 (2005), s. 16-18.

- PETRUŤ, Pavol:** Správa francúzskeho generálneho konzula v Bratislave E. M. Manac´ha o kľúčových politických udalostiach na Slovensku počas československej vládnej krízy vo februári 1948. In: Pešek, Jan a kol.: Kapitoly najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám PhDr. Michala Barnovského, DrSc. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, 2006, s. 89-114.
- PREČAN, Vilém:** Loewensteinovo „Zúčtování“ z roku 1948. Dobový pramen a dokument k dejinám českého dějepiscetví. In: Soudobé dějiny. – Roč. 6, č. 4 (1999), s. 589-616.
- ROKOSOVÁ, Šárka:** Zásah jednotek SNB proti studentům 25. 2. 1948. In: Securitas Imperii 12. Sborník k problematice 50. let. – Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, s. 41-52.
- ŠIMUNIČ, Pavel:** Február 1948 a armáda. In: Obrana. – Roč. 9, č. 4-5 (2001), s. 14, fotogr.
- ŠTAIGL, Jan:** K otázke zastúpenia Slovákov v dôstojníckom zbore československej armády po februári 1948. In: Česko-slovenská historická ročenka 1998. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 123-130.
- ŠTAIGL, Jan:** Ludové milície na Slovensku – ich vznik a organizačný vývoj do polovice šesťdesiatych rokov. In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 2 (1999), s. 41-70 : tabl.
- ŠTAIGL, Jan:** Ludové milície na Slovensku In: Štaigl, Jan – Štefanský, Michal: Vojenské dejiny Slovenska, VI. zväzok 1945 – 1968. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2007, s. 206-211 : fotogr.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Prevrat vo februári 1948 a ozbrojené zložky. In: Štaigl, Jan – Štefanský, Michal: Vojenské dejiny Slovenska, VI. zväzok 1945 – 1968. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2007, s. 295-330 : fotogr.
- TEJCHMAN, Miroslav:** Československý rok 1948. (Očima britských diplomatů). In: Slovenský přehled. – Roč. 84, č. 2 (1998), s. 205-210.
- ŽATKULIAK, Jozef:** Problémy reorganizácie štátnej správy na Slovensku po voľbách roku 1948. In: Prvé povojnové voľby v strednej a juhovýchodnej Európe. / Ed.: Barnovský, Michal; Ivaničková, Edita – Bratislava : Veda, 1998, s. 201-209.

1968

- BABNIČ, Vladimír:** Na večné časy. Spomienky na august 1968. Bratislava : Vyd. Spolku slovenských spisovateľov, 1998. – 191 s., fotogr.
- BENČÍK, Antonín:** Rekviem za Pražské jaro. Důvěrná informace o přípravě a provedení srpnové intervence varšavské pětky v Československu 1968. Třebíč : Tempo, 1998. – 269 s., obr. příl., mp.
- BENČÍK, Antonín:** V chapadlech kremelské chobotnice / Odp. red.: Richter, Karel – Praha : Mladá fronta, 2007. – 514 s., fotogr.
- BENČÍK, Antonín – PAULÍK, Jan – PECKA, Jindřich:** Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970, 2. sv.: Vojenská varianta řešení čs. krize, srpen 1968 až květen 1971. Ediční řada: Prameny k dějinám československé krize 1967 až 1970, díl 6. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 1999. [1. sv. 6. dílu: Vojenská varianta řešení čs. krize 1967 – 1968, vyd. 1996] [1. díl: Spontánní projevy Pražského jara 1968 – 1969, vyd. 1993; 2. díl: Pecka, Jindřich – Belda, Josef – Hoppe, Jiří: Občanská společnost 1967 – 1970, vyd. 1998; 3. díl: Cigánek, František – Felcman, Ondřej: Národní shromáždění, vyd. 2002; 4. díl: Vondrová, Jitka – Navrátil, Jaromír: Mezinárodní souvislosti československé krize 1967 – 1970, vyd. 1995; 5. díl: Žatkuliak, Jozef: Federalizácia československého štátu 1968 – 1970, vyd. 1996; 7. díl: Koudelka, František – Suk, Jiří: Ministerstvo vnitra a bez-

- pečnostní aparát v období Pražského jara 1968 (leden – srpen 1968), vyd. 1996; 8. díl: Felcman, Ondřej a kol.: Vláda a prezident, vyd. 2000; 9. díl: Vondrová, Jitka – Navrátil, Jaromír: Komunistická strana Československa, vyd. 1999.]
- BENČÍK, Antonín – PECKA, Jindřich – PAULÍK, Jan:** Varšavská čtyřka proti Československu 1968. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. – 163 s.
- BLAŽEK, Petr – KAMIŇSKI, Lukasz – VÉVODA, Rudolf,** eds.: Polsko a Československo v roce 1968. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference připravené Úřadem veřejného vzdělávání IPN a jeho vatislavskou pobočkou, Ústavem pro soudobé dějiny AV a Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKP ČR ve Varšavě 4. – 5. září 2003. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Dokořán, 2006. – 361 s., fotogr., reg.
- BYSTRICKÝ, Valerián a kol.:** Rok 1968 na Slovensku a v Československu. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, s.r.o., 2008. – 308 s.
- CÍSAŘ, Čestmír:** Čestmír Císař, člověk a politik. Kniha vzpomínek a úvah. Praha : ETC Publishing, 1998.
- CÍSAŘ, Čestmír:** Paměti. Nejen o zákulisí Pražského jara. Ed.: Štefl, Svatopluk – Praha : SinCon, 2005. – 1285 s.
- ELIÁŠ, Štefan:** Čas naší úzkosti. Denník 100 dní roku 1968. Námestovo : Solitudo, 1999. – 96 s., fotogr.
- FAJMON, Hynek:** Sovětská okupace Československa a její oběti / Odp. red.: Balík, Stanislav; Hloušková, Kateřina. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. – 131 s., fotogr.
- FIDLER, Jiří:** Okupace Československa 21. 8. 1968. Bratrská agrese. Praha : Havran, 2003. – 195 s.
- HOPPE, Jiří:** Pražské jaro v médiích. Výběr z dobové publicistiky. Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970. Díl 11. Praha – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, 2004. – 441 s., příl., chronolg., reg.
- HUSZÁR, Tibor:** 1968 – Prága – Budapest – Moszkva. Kádár János és a csehszlovákiai intervenció. Budapest : Szabad Tér, 1998. – 303 s., reg.
- JANÝR, Přemysl:** Neznámá kapitola roku 1968. Zápas o obnovení československé sociální demokracie. Praha : Ústav pro soudobé dějiny, 1998.
- KALVODA, Josef:** Role Československa v sovětské strategii. Kladno : Dílo, 1999.
- KAPLAN, Karel:** Kořeny československé reformy 1968. I.-II. Reforma trvale nemocné ekonomiky; Změny ve společnosti.. Brno : Doplněk, 2000, 2002. – 326 s.
- KOŘÍNEK, Otakar:** Pozývací list 1968. Bratislava : Albert Marenčin – Vyd. PT, 2006. – 109 s.
- KUN, Miklós:** Prague Spring – Prague Fall. Blank Spots of 1968. Budapest : Akademiai Kiadó, 1999. – 252 s.
- KURLANSKY, Mark:** 1968. Rok, ktorý otriasol svetom. Bratislava : Slovart, 2006.
- KWAPIS, R.:** Praska wiosna. Toruń 2003.
- LATYŠ, N. V.:** „Pražskaja vesna“ 1968 goda i reakcija Kremlja. Moskva : Obščestvennyj naučnyj fond, 1998. – 381 s.
- Lauk, okupantai! :** Sovietinė karinė invazija i Čechoslovakija 1968 metais lietuviu dalyviu akimis. Vilnius : Lietuvos ir Čekijos draugija, 1999. – 225 s.
- LEONCINI, F. – TONINI, C.,** eds.: Primavera di Praga e dintorni: Alle origini dell `89. San Domenico di Fiesole, 2000.
- LONDÁK, Miroslav:** Rok 1968 a ekonomická realita Slovenska. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama s.r.o., 2007. – 177 s., fotogr., reg., příl.

- MACÁK, Milan:** Tváří v tvář okupaci. Příběh čs. vojenské rozvědky v srpnu 1968. Věnováno všem zapomenutým hrdinům osmašedesátého roku. Praha : Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2008. – 157 s., fotogr.
- MAJOROV, Aleksandr Michajlovič:** Vtorženije. Českoslovakija 1968. Svidetelstva komandarma. Moskva : Prava čeloveka, 1998. – 348 s., 16 s. obr. příl., fotogr.
- MICHÁLEK, Slavomír:** Rok 1968 a Československo. Postoj USA, Západu a OSN / Zodp. red.: Jaksicsová, Vlasta – Bratislava : HÚ SAV – Ústav pro studium totalitních režimů vo vyd. Prodama, 2008. – 286 s., fotogr., dok., chronolg., reg., příl.
- NAVRÁTIL, Jaromír:** The Prague Spring 1968. A National Security Archive Documents Reader. Budapest : Central European University Press, 1998. – 596 s.
- NEDBÁLEK, Vinek:** Jaro skončilo v srpnu. Brno : Vojenské sdružení rehabilitovaných, 2004. – 90 s.
- NOVOTNÍK, J. – CHRASTIL, Sylvestr:** Vojáci, kteří neztratili svou čest. Sborník vzpomínek československých vojáků na srpen 1968 a následná léta normalizace československé armády. Brno 2002.
- PAJÓREK, Leszek:** Polska a „Praska wiosna“. Udzial Wojska Polskiego w interwencji zbrojnej w Czechoslowacji w 1968 roku. Warszawa : Agencja Wydawnicza Egros – Wojskowy Instytut Historyczny AON, 1998. – 254 s., fotogr., mp., tabl.
- PÁSTOR, Zoltán – ŠTEFANSKÝ, Michal,** ved. red. a zost.: Pokus o reformu v roku 1968. Historicko-politologické pohľady. Banská Bystrica : Trian pre Inštitút vzdelávania odborov SR, 1999. – 236 s.
- PAUER, Jan:** Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy. Pozadí – plánování – provedení. Praha : Argo, 2004. – 358 s.
- POVOLNÝ, Daniel:** Vojenské řešení Pražského jara I. Invaze armád Varšavské smlouvy / Odp. red.: Polívka, Michal – Praha : Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2008. – 167 s., fotogr., příl., mp.
- PŮČÍK, Miloslav:** Rok 1968 a armáda na Slovensku. Súvislosti a dôsledky / Zodp. red.: Nižňanský, Jaroslav – Bratislava : TIS MO SR, 1999. – 194 s., příl. fotogr., dok.
- RAGAČ, Radoslav,** zost.: August '68. Okupácia a občiansky odpor na Slovensku v obrazových dokumentoch Archívu Ústavu pamäti národa : Occupation and Civil Resistance in Slovakia in Photo Documents from the Archives of the Nation's Memory Institute. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008. – 159 s. fotogr.
- ŠTĚPÁNEK, Karel – MINAŘÍK, Pavel:** Československá lidová armáda na Rýnu. Praha : Naše vojsko, 2007. – 348 s., fotogr., mp., dok.
- ZALOGA, S. J.:** Modré barety. Brno : Books – Jota Military, 1998, 338 s.
- ŽATKULIAK, Jozef – LALUHA, Ivan,** eds.: Alexander Dubček. Od totality k demokracii. Prejavy, články a rozhovory. Výber 1963 – 1992. Bratislava : Veda, 2002. – 599 s.

* * *

- BENČÍK, Antonín:** Srpnová intervence a role intervenčních armád v systému velmocenského nátlaku Moskvy a varšavské pětky v plánech na porážku reformního hnutí. In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. II. / Sest.: Kárník, Zdeněk; Kopeček, Michal – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Dokořán, 2004, s. 228-270.
- BOLLINGER, Stefan:** „Prager Frühling“ – unverstandene Chance und zerstörte Hoffnung. Tschechoslowakische Reformer probten einen demokratischen Socialismus. In: Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung. – Roč. 40, č. 3 (1998), s. 31-46.

- BOROS, Ferenc:** Rok 1968 a kádárovská politika. In: „Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmú...“ / Zodp. red.: Borčín, Emil; Drličková, Marta – Bratislava : Veda, 2005, s. 228-246.
- CIGÁNEK, František:** Šejnova aféra a Národní shromáždění. In: Historické studie. K sedmdesátinám Milana Otáhalu. Praha : ÚSD, 1998, s. 35-47.
- CYSAŘOVÁ, Jarmila:** „... stát tvrdošijně na svém...“ Neznámý projev Václava Havla z listopadu 1968. In: Soudobé dějiny. – Roč. 8, č. 1 (2001), s. 166-182.
- ČERVENÝ, Ondřej – KMEŤ, Norbert:** Hľadanie príčin obrodného procesu. In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 3 (1998), s. 137-138.
- DUBÁNEK, Martin:** Pěchotní srub B-S 13 na bratislavském předmostí a jeho poškození sovětskými vojáky v srpnu 1968. In: Vojenská história. – Roč. 12, č. 1 (2008), s. 118-126 : fotogr.
- FARKAŠOVÁ, Michaela:** Nádej pod pásmi tankov: In: Obrana. – Roč. 16, č. 8 (2008), s. 10-11 : fotogr.
- FOJTEK, Vít:** Uplatňovat zdrženlivost. Reakce Washingtonu na československou krizi v roce 1968. In: Český časopis historický. – Roč. 106 /15/, č. 3 (2008), s. 562-597.
- FREI, Norbert – IVANIČKOVÁ, Edita:** Pražské jaro mezi Východem a Západem. „1968“ ve Spolkové republice Německo. SED a Pražské jaro. In: Dějiny a současnost. Roč. 20, č. 3 (1998), s. 36-41.
- GINDL, Eugen:** Ladislav Bielik. August 1968. In: Historická revue. – Roč. 19, č. 9 (2008), s. 73.
- HASLINGER, P.:** Zásur oder Iritation? Der Prager Frühling und die österreichisch-ungarischen Beziehungen. In: Slovanské štúdie 1997 [vyd. 1999], s. 27-34.
- HOFFENAAR, Jan:** The Czechoslovakian Injection. The Netherlands and the 1968 Invasion to Czechoslovakia. In: Case Studies of the Cold War. International Seminar 17 – 22. 4. 2001 Bucharest. [Washington] : Department of the Army U. S. Army Center of Military History – Institute for Political Studies of Defence and Military History, [2001], s. 118-123.
- HOPPE, Jiří:** Britský pohled na „pražské jaro“. In: Soudobé dějiny. – Roč. 7, č. 3 (2000), s. 338-356.
- IANAKIEV, Nikolai:** Several bulgarian secret records from 1968 concerning the position of Romania toward the invasion in Czechoslovakia. In: On Both Sides of the Iron Curtain. Acta of the International Conference / Coord.: Otu, P.; Vartic, G.; Macuc, M. – B.m. : Military Publishing House, 2001, s. 118-121.
- IVANIČKOVÁ, Edita:** Svet a Československo roku 1968. In: Slovanské štúdie 1997 [vyd. 1999], s. 75-90.
- KALOUS, Jan:** Generál Jan Šejna – předmět zájmu vojenské kontrarozvědky. In: Sborník Securitas Imperii 8. Praha : ÚDV, 2000.
- KOPECKÝ, Peter:** Možná záchrana pred okupáciou? Československo roku 1968. In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 4, 2004, č. 5/6, s. 48-49, fotogr.
- KOŠICKÝ, Patrik:** My prišli vas spasit... Obete augusta 1968. In: Paměť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 1, č. 3 (2005), s. 62-64 : fotogr.
- KOŠICKÝ, Patrik:** Obete okupácie 1968. In: Moc verzus občan. Úloha represie a politického násillia v komunizme. Zborník z medzinárodného seminára / Zost.: Žáček, Pavel; Košický, Patrik; Guldanová, Eva – Prešov : Vyd. Michala Vašku pre Ústav pamäti národa, 2005, s. 209-218.

- KOŠICKÝ, Patrik:** Odškodňovanie obetí okupácie. In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 3, č. 1 (2006), s. 62-64.
- KOZLOV, Andrej Valerjevič:** Informacionnoje obespečenije vvoda vojsk stran Varšavskogo dogovora v Českoslovakiju v auguste 1968 goda. In: Vojenno-istoričeskij žurnal. – Roč. 68, č. 7 (2007), s. 15-16.
- KRAMER, M.:** The Czechoslovak Crisis and the Brezhnev Doctrine. In: 1968. World Transformed. / Fink, C.; Gassert, Ph.; Junker, D. – New York 1998, s. 122-123.
- KURAL, Václav:** K polemice kolem roku 1968 na stránkách Soudobých dějin. In: Soudobé dějiny. – Roč. 10, č. 3 (2003), s. 394-400.
- LESŇÁK, Rudolf:** O troch osmičkových výročiach, no najmä o jednom z nich (o auguste 1968 a o osobných následkoch po ňom). In: Listy, č. 4 (1998), s. 12-13.
- MAJOROV, Aleksandr:** Dupneme na Švejkov. Z pamäti generála Alexandra Majorova. In: OS, č. 10 (1998), s. 41-48.
- Memorandum.** Formulovat a konstituovat čs. státní zájmy v oblasti vojenství. In: Mezinárodní politika. – Roč. 15, č. 12 (1991), s. 27.
- McGINN, John G.:** The Politics of Collective Inaction. NATO's Response to the Prague Spring. In: Journal of Cold War Studies. – Roč. 1, č. 3 (1999), s. 111-138.
- ODOBIŇÁKOVÁ, Jana:** Udalosti roku 1968 v Československu a ich odraz v banskobystrickom rozhlase. In: Acta Historica Neosoliensia 6. Ročenka Katedry histórie Fakulty humanitných vied UMB. Banská Bystrica : FHV UMB, 2003, s. 148-157.
- PATAKY, Iván – BALLÓ, István:** Die Einbeziehung der Ungarischen Volksarmee in die Besetzung der Tschechoslowakei im Jahre 1968. In: Österreichische Militärische Zeitschrift. – Roč. 36, č. 6 (1998), s. 683-688, fotogr., mp.
- PATAKY, Iván:** Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968. In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 72-92.
- PECKA, Jindřich:** Spontánní prameny k dějinám československé krize 1968 – 1969. In: Historické studie. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 140-152.
- PELIKÁN, Jan:** Jugoslávie a okupace Československa v srpnu 1968. Pět dokumentů k srpnovým událostem. In: Soudobé dějiny. – Roč. 7, č. 4 (2000), s. 711-749.
- PELIKÁN, Jan:** Jugoslávie a počátek pražského jara (leden – březen 1968). In: Slovanský přehled. – Roč. 92, č. 4 (2006), s. 567-590.
- PEŠEK, Jan:** Štátna bezpečnosť na Slovensku v období pokusu o spoločenskú reformu a jeho likvidácie (1968 – 1970). In: Historický časopis. – Roč. 48, č. 3 (2000), s. 478-494.
- PETRUŤ, Pavol:** Le Printemps tchéco-slovaque dans le contexte du monde bipolaire et de la détente. In: Le Printemps tchécoslovaque 1968. Bruxelles : Éditions Complexe 1999, s. 271-274.
- PETRUŤ, Pavol:** Osudy jednej reformy. Čo priniesla politika détente. In: Historická revue. – Roč. 9, č. 9 (1998), s. 24-25, fotogr.
- PFEIL, Ulrich:** SED, PCF a „Pražské jaro“. In: Soudobé dějiny. Roč. 8, č. 1 (2001), s. 58-75.
- PIOTROWSKI, Paweł:** Účast polské armády na intervenci v Československu. In: Polsko a Československo v roce 1968. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Varšava, 4. – 5. září 2003. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Dokořán, 2006, s. 139-155.
- POLAK, Barbara:** Za waszą i naszą niewolę. O interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r. In: Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej nr. 8-9, 2003.
- POVOLNÝ, Daniel:** Velitelskoštábní cvičení Šumava (červen – srpen 1968). In: Sborník VA

- v Brně, zvl. č. Sovětizace armád střední a jihovýchodní Evropy po 2. světové válce. Sborník příspěvků z konference. Brno : Vojenská akademie, 2004, s. 161-186.
- PREČAN, Vilém:** K interpretaci Zorinovy pražské korespondence s Moskvou v únoru 1948. In: Soudobé dějiny. Roč. 6, č. 1 (1999), s. 89-106.
- PŮČIK, Miloslav:** Die militärische Besatzung der Slowakei im August 1968 im Kontext der Bedeutung der Tschechoslowakei für den Warschauer Pakt. In: Case Studies of the Cold War. International Seminar 17 – 22. 4. 2001 Bucharest. – /Washington/ : Department of the Army U. S. Army Center of Military History – Institute for Political Studies of Defence and Military History, [2001], s. 47-67.
- RADIČ, Alexandar:** Cvičení „Avala“. Přípravy JRV i PVO na obranu v roce 1968. In: Lectví + kosmonautika. – Roč. 82, č. 6 (2006), s. 68-73 : fotogr.
- RAŠEK, Antonín:** Dvě dramatická období, dva příběhy armády. In: Vojenské rozhledy. – Roč. 15 /47/, č. 4 (2006), s. 159-164.
- RETEGAN, Mihai:** In the Shadow of the Prague Spring. Romanian Foreign Policy and the Crisis in Czechoslovakia 1968. Iasi : The Center for Romanian Studies, 2000. – 248 s.
- RETEGAN, Mihai:** 1968. Ve stínu Pražského jara. Črta k rumunské zahraniční politice / Z rum. přel.: Lukešová, Jitka; odp. red.: Vacek, Jindřich – Praha : Argo, 2002. – 233 s., příl.
- SEGEŠ, Vladimír:** 1968 – anketa. In: Historická revue. – Roč. 9, č. 6-7 (1998), s. 24-25, 22-23.
- SERHIJČUK, Volodymyr:** Pražské jaro, Ukrajinci a Ukrajina. In: Dějiny a současnost. – Roč. 22, č. 5 (2000), s. 24-28.
- SIKORA, Stanislav:** Rok 1968. Rok nádejí a sklamaní. In: História. Nová revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 1, č. 1 (2001), s. 18-21, obr.
- SIKORA, Stanislav:** Rozdielne vnímanie Pražskej jari v českej a slovenskej spoločnosti. In: Pešek, Jan a kol.: Kapitoly najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám PhDr. Michala Barnovského, DrSc. Bratislava : Historický ústav SAV vo vyd. Prodama, 2006, s. 261-279.
- SKILLING, H. Gordon:** 1968 – přerušená revoluce? In: Soudobé dějiny. Roč. 5, č. 4 (1998), s. 485-489.
- SPIŠIAK, Peter:** Vojenské spomienky na pohnuté chvíle roku 1968, 1.-2. Šumperská jar. Od Moravy k Tatrám. In: Obrana. Roč. 7, č. 4 – 5 (1999) s. 9 : fotogr.
- STEIGER, Andreas:** „Es brennt zwar nicht der Hut, aber es glost die Jacke!“ Der Einsatz des österreichischen Bundesheeres während der CSSR-Krise 1968. In: Österreichische Militärische Zeitschrift. – Roč. 43, č. 5 (2005), s. 615-624 : fotogr., mp.
- STEIGER, Andreas:** „... zum Schutz der Grenze bestimmt?“ Das Bundesheer und die CS-SR-Krise 1968. In: Österreichische Militärische Zeitschrift. Roč. 36, č. 5 (1998), s. 535-544, mp.
- ŠEMŠEJ, Matej:** August 1968 – začiatok konca Pražskej jari. In: Historická revue. – Roč. 19, č. 9 (2008), s. 68-72 : fotogr.
- ŠEMŠEJ, Matej:** Prejavy odporu slovenskej verejnosti proti okupácii vojsk Varšavskej zmluvy (1968 – 1969). In: Historický zborník 17, č. 2 / Zost.: Bobák, Ján. – Martin : Matica slovenská, 2007, s. 87-101.
- ŠPORKOVÁ, Alena:** Poučena z krízového vývoje. Obraz „pražského jara“ v „normalizační“ próze. In: Soudobé dějiny. – Roč. 12, č. 2 (2005), s. 309-333.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** August 1968 a jeho dôsledky. In: Armáda. – Roč. 10, č. 8 (2002), s. 26-27 : fotogr.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Danube Operation in 1968. In: Exiting War. Post Conflict Military

- Operations. 6th International Conference Military History Working Group Bratislava 3 – 7 April 2006 / Eds.: Čaplovič, Miloslav; Stanová, Mária; Rakoto, André – Bratislava – Château de Vincennes : VHÚ – SHD, 2007, s. 314-321.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Falošná hra na priateľstvo. Obroda neprijateľná pre sovietsky blok. In: *História. Revue o dejinách spoločnosti.* – Roč. 2, č. 5 (2002), s. 28-31 : fotogr.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Il 1968 in Cecoslovacchia: l'anno della speranza. In: *Primavera di Praga e dintorni / A cura: Leoncini, Francesco; Tonini, Carla.* B. m. : Edizioni Cultura della Pace, 2000, s. 55-65.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Kruté rozhodnutie Kremľa. Moskovský protokol 1968. In: *História. Revue o dejinách spoločnosti.* Roč. 3, č. 5 (2003), s. 15-16 : fotogr.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Politické prípravy vojenskej intervencie 21. augusta 1968. In: *Vojenská história.* – Roč. 2, č. 3 (1998), s. 47-58.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Rokovania o rozmiestnení sovietskych vojsk na území Československa (august – október 1968). In: *Vojenská história.* – Roč. 12, č. 1 (2008), s. 93-107.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Spoločenské organizácie a prevrat. In: *Summaries z Medzinárodnej historickej konferencie s názvom Československý „únor“ 1948, predpoklady a následky doma a ve světě.* Praha 1998.
- ŠTEFANSKÝ, Michal:** Vnútropolitická kríza v Československu. Vojenská intervencia v auguste 1968. In: *Štaigl, Jan – Štefanský, Michal: Vojenské dejiny Slovenska, VI. zväzok 1945 – 1968.* Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2007, s. 295-330 : fotogr.
- TEJCHMAN, Miroslav:** Rumunsko a „pražské jaro“ 1968. In: *Slovanský přehled.* – Roč. 84, (1998), s. 375-383.
- TÍŽIK, Miroslav:** Dubčekova éra a občania. Zo sociologických výskumov roku 1968. In: *História. Revue o dejinách spoločnosti.* – Roč. 7, č. 4 (2007), s. 33-37 : fotogr.
- UHER, Ján:** Slovenská národná rada v roku 1968. In: *Slovenské národné rady / Zost.: Pekník, Miroslav – Bratislava : NLC, 1998, s. 163-187 : fotogr.*
- VILÍMEK, Tomáš:** Walter zrádce, ať žije Dubček! : Pražské jaro a východoněmecké obyvatelstvo. In: *Dějiny a současnost.* – Roč. 30, č. 1 (2008), s. 34-36.
- VONDROVÁ, Jitka:** „Die sozialistische Tschechoslowakei werden wir nie aufgeben“. Der Warschauer Vertrag und der Reformkurs der KPTsch 1968. In: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft.* – Roč. 46, č. 8 (1998), s. 685-698.
- VONDROVÁ, Jitka:** Pražské jaro 1968 a Moskva. In: *Polsko a Československo v roce 1968. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Varšava, 4. – 5. září 2003.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Dokořán, 2006, s. 64-82.
- WENZKE, Rüdiger:** NDR a její Národní lidová armáda během krize v Československu 1968 / Z něm. přel.: Láník, Jaroslav. In: *Historie a vojenství.* – Roč. 55, č. 3 (2006), s. 4-22 : fotogr., mp.
- WILLIAMS, Kieran:** Nové zdroje o sovietskom rozhodovacom procese v priebehu československej krízy 1968. In: *Vojenská história.* Roč. 2, č. 1 (1998), s. 69-80.
- ZAHRADNÍČEK, Tomáš:** Zvláštní výprava na jih. Intervence 1968 ve vzpomínkách polských důstojníků. In: *Dějiny a současnost.* – Roč. 30, č. 1 (2008), s. 37-39.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica:** Cesta k pokusu o společenskú reformu roku 1968. In: *Historie a vojenství.* – Roč. 47, č. 5 (1998), s. 150-152.
- ŽATKULIAK, Jozef:** 1968 et la question nationale: entre démocratisation et fédéralisation. In: *Le Printemps tchécoslovaque 1968.* Bruxelles : Éditions complexe, 1999, s. 100-112.

OBSAH ROČNÍKA VOJENSKEJ HISTÓRIE 2008

ŠTÚDIE

BAKA, I.: Účast Slovenskej republiky v prvej fáze vojny proti ZSSR z pohľadu nemeckých vojenských orgánov.....	3/2008/47
BALLA, T.: Vnútorne a zahraničné pôsobenie rakúsko-uhorskej armády a vzťah uhorskej spoločnosti k armáde (1867 – 1914).....	2/2008/53
BARTL, J.: Stavovské povstania uhorskej šľachty v 17. a na začiatku 18. storočia v kontexte slovenských dejín.....	2/2008/28
BOBOKOVÁ, J.: Bezpečnostný systém v Európe v 19. storočí. Od Metternicha k Bismarckovi.....	1/2008/ 38
CSIKÁNY, T.: Uhorské jednotky v bitke pri Slavkove.....	1/2008/28
HURBANIČ, M.: Historické súvislosti a príčiny avarskeho útoku na Konštantínopol roku 626	3/2008/3
HURBANIČ, M.: Obrana Konštantínopola počas avarskeho útoku roku 626	1/2008/3
CHORVÁT, P.: Maďarské kráľovské honvédsťvo verus československé opevnenia – K problémom interakcie	1/2008/47
KLEIN, B.: Hodnota prvého vojenského mapovania (1769 – 1785) pre vojenské dejiny Slovenska.....	4/2008/3
KÓNYA, P.: Veliteľské pôsobenie generála Juraja Ottlyka v povstaní Františka II. Rákócziho.....	3/2008/24
MEŠKO, M.: Niektoré technické aspekty obliehania a dobytia Konštantínopola križiakmi (1203 – 1204)	2/2008/3
MIČIANIK, P.: Improvizovaný pancierový vlak Zaisťovacej divízie „Orol“	4/2008/10
MICHELA, M.: Maďarská politika a plány ozbrojenej akcie na Slovensku v rokoch 1919 – 1920.....	2/2008/64
PEJS, O.: K existenci internačného tábora pro válečné zajatce v Humenném (1942 – 1944).....	1/2008/70
SEGEŠ, D.: Vzťahy Slovákov a Čechov v západnom vojenskom odboji a postoje poľskej exilovej vlády v rokoch 1939 – 1943	3/2008/66
SEGEŠ, D.: Memorandum slovenských vojakov 1. Československej samostatnej obrnenej brigády vo Veľkej Británii pre poľského ministra národnej obrany z roku 1943. (Slovensko-poľské vojenské kontakty za 2. svetovej vojny).....	4/2008/35
SORBY, K.: Britsko-iracká vojna v roku 1941	3/2008/87
SZÁRAZ, P.: Plán D — zmena kurzu španielskej zahraničnej politiky v druhej svetovej vojne	4/2008/20
ŠTAIGL, J.: Bezpečnostná situácia v pohraničných oblastiach Oravy a Spiša v rokoch 1945 – 1947	2/2008/84
ŠTEFANSKÝ, M.: Rokovania o rozmiestnení sovietskych vojsk na území Československa (august – október 1968).....	1/2008/93

VANĚK, O.: Tretí prapor 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR 4/2008/63

DOKUMENTY A MATERIÁLY

BAGI, Z.: Dva listy ostrihomského provizóra z roku 1541	4/2008/75
DUBÁNEK, M.: 4. pevnostní prapor Malacky.....	3/2008/116
DUBÁNEK, M.: Pěchotní srub B-S 13 na Bratislavském přemostí a jeho poškození Sovětskými vojáky v srpnu 1968.....	1/2008/118
DUBÁNEK, M.: Československé pevnostní kanóny v období po druhé světové válce.....	2/2008/150
CHORVÁT, P.: Z denníka 2. batérie hipomobilného delostreleckého oddielu 2/I „Józsefa Bema“.....	2/2008/108
KOZOLKA, J.: Stáž predstaviteľov slovenskej Vysokej vojenej školy v Nemecku (I./1941)	3/2008/105
KROPILÁK, E.: Druhý partizánsky oddiel Prvej československej brigády J. V. Stalina.....	4/2008/123
NIŽŇANSKÝ, J.: Vojenská normotvorba a jej napredovanie v súčasnom období.....	4/2008/ 160
PURDEK, I.: Nové aspekty vývoja vojenskej symboliky po roku 2004	4/2008/133
ŠUMICHRAST, P.: Letecké jednotky a protiletadlové delostrelectvo Slovenskej Armády v poľskej vojne (september 1939)	2/2008/113
ŠUMICHRAST, P.: Slovenské Savie Marchetti SM-84 bis pre slovenské vzdušné zbrane (1943 –1944)	4/2008/94
ZUPKO, Š.: Krátky pohľad do histórie výroby pechotnej munície na Slovensku ..	4/2008/87
ZUPKO, Š.: Pevnostný kanón vz. 44/59 kalibru 85 mm	1/2008/108

RECENZIE

CANFORA, L.: Gaius Iulius Caesar. Demokratický diktátor. (P. Valachovič)	1/2008/128
DANGL, V.: Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia. (R. Holec).....	1/2008/135
DUBÁNEK, M. – LAKOSIL, J. – MINAŘÍK, P.: Utajená obrana železné opony. (J. Štaigl).....	3/2008/134
FERRERO BLANCO, M. D.: La Rrevolución Húngara de 1956. El despertar democratico de Europa del este. (Maďarská revolúcia 1956. Demokratické prebudenie východnej Európy.) (P. Száraz).....	4/2008/ 166
Historické rozhľady IV. (S: Chytka).....	4/2008/170
MANN, J.: Attila – barbársky kráľ, ktorý vyzval na súboj Rím.(P. Bystrický).....	1/2008/132
MAREK, V. – OLIVA, P. – CHARVÁT, P.: Encyklopedie dějin starověku. (P. Valachovič).....	2/2008/160
MIKLUŠOVÁ, L.: Epopeja zabudnutých. (spomienka na účastníkov vojnových udalostí v r. 1939-1945 pochádzajúcich z obcí bývalého notariátu Bolesov v okrese Ilava). (M.Lacko)	1/2008/138
PAYNE, S.: 40 preguntas fundamentales sobre la guerra civil (40 základných otázok o občianskej vojne).....	2/2008/166
SEKUNDA, N.: Marathón 490 před n.l. První perská invaze do Řecka. (P. Valachovič).....	3/2008/132

- SEGEŠ, V. – ŠEĐOVÁ, B. (eds.): Miles semper honestus. Zborník štúdií
vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. (D. Škvarna).....2/2008/164
- SEGEV, T.: 1967: Israel, the War and the year that transformed
the Middle East. (M. Meško) 3/2008/141
- SORBY, K., ml.: Arabi, islam a výzvy modernej doby. (V. Bystrický) 3/2008/138
- PAYNE, S.: 40 preguntas fundamentales sobre la guerra civil (*40 základných
otázok o občianskej vojne*).....2/2008/166

PERSONÁLIE

- PLACHÝ, J.: Kapitán letectví Alfréd Löffler – biografický nástin.....3/2008/125

HISTORICKÉ REFLEXIE

- SZÁRAZ, P.: K prijímaniu jedného zákona o historickej pamäti 1/2008/141

ANOTÁCIE, GLOSÝ

- BARBER, M.: Noví rytíři: dejiny templárského rádu. (J. Zaťková).....2/2008/175
- BEEVOR, A. – VINOGRADOVOVÁ, L.: Spisovatel ve válce, Vasilij Grossman
s Rudou armádou 1941 – 1945. (L. Jančo).....1/2008/153
- BUTLER, R.: Gespato. Dějiny Hitlerovy tajné policie 1933 – 45.
(P. Jašek).....2/2008/179
- CARTLEDGE, P.: Alexandr Veliký. Historik lovcem nové minulosti.
(P. Valachovič).....4/2008/173
- CASSIN-SCOTT, J. – McBRIDE, A.: Ženy ve válce 1939 – 1945. Britské,
americké, německé a ruské příslušnice armád. (B. Šeďová) 3/2008/155
- COWAN, R.: Římská bojová taktika 109 před n. l. – 313 n. l. (P. Valachovič) 4/2008/172
- EBERLE, H. – UHL, M.: Kniha Hitler. (P. Jašek) 3/2008/156
- Fenomén holokaustu. Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej
konferencie konanej dňa 27. – 28. marca 2008. (M. Stanová).....4/2008/181
- GILOVCI, Levi a Chana: Osudy jednej rodiny. (B. Šeďová) 2/2008/180
- GLANTZ, D. M.: Obléhání Leningradu 1941 – 44, 900 dnů hrůzy. (L. Jančo) 1/2008/152
- GREGOR, J.: Spomienky a úvahy breznianskych delostrelcov. (I. Krištofová).....3/2008/154
- HABRNÁL, M. a kol.: Rupnikova linie“ a ostatní jugoslávská opevnění
z let 1926 – 1941. (P. Chorvát).....3/2008/150
- JOACHIMSTAHLER, A.: Hitlerův konec. Legendy a dokumenty. (P. Jašek) 3/2008/158
- KALNÝ, S.: Bombardovanie Apolky. (B. Šeďová) 4/2008/179
- KOFRÁNKOVÁ, V.: 26. 8. 1278 Moravské pole. Poslední boj zlatého krále.
(J. Zaťková) 3/2008/147
- LÁŠEK, R.: Jednotka určení SOS. Díl druhý. (P. Chorvát) 3/2008/153
- LUŇÁK, P.: *Plánování nemyslitelného – československé válečné plány
1950 – 1990.* (L. Jančo) 1/2008/154
- MACMILLIANOVÁ, M.: Mírotvorci. Pařížská konference 1919. (J. Zaťková) ...1/2008/150
- MICHL, J.: Cizinci v RAF (1941 – 1945). Stíhači z okupované Evropy
od obrany k vítězství. (P. Bezunk).....4/2008/177
- MIOTTO, M.: *Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ. ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ*

TO BYZANTIO EXAΞE THN ANATOLH TOY (Muslimské ovládnutie Sýrie. Ako a prečo Byzancia stratila svoje východné provincie). (M. Meško)	1/2008/147
SEGEŠ, V. a kol.: Slovensko – vojenská kronika. (M. Stanová)	1/2008/156
SHIRER, W.: Berlínský deník. Zapisník zahraničného zpravodaje 1934 – 1941. (P. Valachovič)	3/2008/151
SUVOROV, V.: Den D. (P. Jašek)	4/2008/176
ŠVORC, P.: Krajinská hranica medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919 – 1939)	3/2008/148
VOKÁČ, P.: <i>Hirošima nebyla prvni</i> . (P. Jašek)	2/2008/182
ZAVADIL, R.: Vojenské automobily Tatra v letech 1918 až 1945 Tatra military vehicles from 1918 to 1945. Osobní automobily cars and passenger vehicles. (P. Chorvát)	3/2008/149
<i>Život ve Třetí říši</i> . (B. Šedová)	2/2008/177

KRONIKA

FRIMMOVÁ, E.: Informácia o medzinárodnej konferencii: Matej Korvín a jeho doba	4/2008/183
GRÓFOVÁ, M.: Mestá a šľachta, mešťania a šľachtici	1/2008/159
KAMENEC, I.: Nekrológ za Michalom Barnovským (1937 – 2008).	3/2008/160
MASKALÍK, A.: Ukrajinská povstalecká armáda v povojnovom vývoji karpatského regiónu: banderovci – fakty, mýty a legendy.	3/2008/162
MEŠKO, M.: Agrokomplex 2008 v Nitre	3/2008/168
MEŠKO, M.: Medzinárodná konferencia o 1. svetovej vojne v Belehrade	4/2008/185
MEŠKO, M.: Sahara 2008	3/2008/169
MEŠKO, M.: Starý Tekov 2008.	3/2008/167

BIBLIOGRAFIA

ŠEĎOVÁ, B.: Vojenská história Slovenska. Výberová bibliografia XIII. – 2005	1/2008/161
ŠEĎOVÁ, B.: Zlomové medzníky v dejinách Slovenska 20. storočia (1918 – 1938 – 1948 – 1968). Výberová bibliografia publikovaných prác v rokoch 1998 – 2008	4/2008/188

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Bohuš KLEIN, CSc., Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Žižkova ul. 14, Bratislava

PhDr. Pavel MIČIANIK, M.A., Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela, Cesta na amfiteáter 1, 974 01 Banská Bystrica

PhDr. Peter SZÁRAZ, CSc., Ul. Štefánika 12, 942 01 Šurany

Mgr. M.A. Dušan SEGEŠ, PhD., Historický ústav SAV, Klemensova 19, 816 34 Bratislava

Plk. v. v. PhDr. Oldřich VANĚK, CSc., Vrbická 1894/18, 03101 Liptovský Mikuláš

Zoltán BAGI, PhD., Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Közép és Korajkori Magyar Történeti Tanszék Szeged, Hungary

Štefan ZUPKO, Jazdecká 11, Nové Zámky

Pplk. PhDr. Peter ŠUMICHRAST, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Eugen KROPILÁK, Pavlova 1046/12 821 08 Bratislava

Dr. Imrich PURDEK, Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Plk. gšt. Dr. Jaroslav NIŽŇANSKÝ, PhD., Generálny štáb OS SR, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava

UPOZORNENIE REDAKCIE

Odovzdávanie rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúajte, resp. posielajte zásadne na disketách v textových edito-roch Word 6.0, Word 97, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné uvádzať pod čia-rou, nie až za text štúdie.** K diskete je potrebné priložiť jeden tlačný exemplár príspevku. K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu a telefonický kontakt a e-mail.

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Poznámkový aparát a citovanie

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690, ktorá obsahuje aj Národnú prílohu, je potrebné pri citáciách rešpektovať aspoň jej základné zásady. Na ulahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

Pri písaní poznámok k textom je potrebné používať príslušnú funkciu programu WORD na vkládanie poznámok po čiarou – nie písať ich dozadu za text štúdie.

¹ VÁROŠ, M.: Posledný let generála Štefánika. Bratislava : International, 1994, s. 56.

² PEJSKAR, J., ed.: Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, D. – LUPTÁK, M.: Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In: Vojenská história, roč. 6, 2002, č. 1, s. 9-10.

⁴ DEIGHTON, L.: Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque. Prel. Z. Kárník. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má ci-tované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, D. a i. (a iní) alebo ŠPIRKO, D. et al. (et alii)
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha; Bratislava : Argo; Concordia, 1999
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o roz-sahu
- Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.
- pri odkaze na archívny prameň uvádzať skratky: f. (nie fond)
  - šk. (ako škatuľa, nie krabica)
  - č. j. (s medzerou)
  - VÚA-VHA Praha, f.....; pozri tiež PEJS, O:...
  - Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4/}

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava
tel.: 02/48 207713
E-mail: stanovam@mod.gov.sk

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uve-rejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

KLEIN, Bohuš: Hodnota prvého vojenského mapovania (1769 – 1785) pre vojenské dejiny Slovenska.....	3
MIČIANIK, Pavel: Improvizovaný pancierový vlak Zaistovacej divízie „Orol“	10
SZÁRAZ, Peter: Plán D – zmena kurzu španielskej zahraničnej politiky v druhej svetovej vojne	20
SEGEŠ, Dušan: Memorandum slovenských vojakov 1. československej samostatnej obrnenej brigády vo Veľkej Británii pre poľského ministra národnej obrany z roku 1943. (Slovensko-poľské vojenské kontakty za 2. svetovej vojny).....	35
VANĚK, Oldřich: Tretí prápor 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR.....	63

Dokumenty a materiály

BAGI, Zoltán: Dva listy ostrihomskeho provizora z roku 1541.....	75
ZUPKO, Štefan: Krátky pohľad do histórie výroby pechotnej munície na Slovensku.....	87
ŠUMICHRASŤ, Peter: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 bis v dokumentoch (1943 –1944). 1. časť.....	94
KROPILÁK, Eugen: Druhý partizánsky oddiel Prvej československej brigády J. V. Stalina.....	123
PURDEK, Imrich: Nové aspekty vývoja vojenskej symboliky po roku 2004.....	137
NIŽŇANSKÝ, Jaroslav: Vojenská normotvorba a jej napredovanie v súčasnom období.	160

Recenzie

FERRERO BLANCO, M. D.: La Rrevolución Húngara de 1956. El despertar democratico de Europa del este. (Maďarská revolúcia 1956. Demokratické prebudenie východnej Európy.) (P. Száraz).....	166
Historické rozhľady IV. (S. Chytka).....	170

Anotácie, glosy	172
------------------------------	-----

Kronika	183
----------------------	-----

Bibliografia	188
---------------------------	-----

INHALT

Studien

KLEIN, Bohuš: Der Wert der ersten militärischen Kartierung (1769 – 1785) für die militärische Geschichte der Slowakei	3
MIČIANIK, Pavel: Impovisierter Panzerzug der Sicherungsdivision „Orol“	10
SZÁRAZ, Peter: Plan D – die Kursveränderung der spanischen Aussenpolitik im zweiten Weltkrieg	20
SEGEŠ, Dušan: Denkschrift der slowakischen Soldaten der 1. tschechoslowakischen selbstständigen Panzerbrigade in Grossbritannien für den polnischen Nationalverteidigungsminister aus dem Jahre 1943. (Slowakisch-polnische militärische Fühlungnahme in der Zeit des 2. Weltkrieges)	35
VANĚK, Oldřich: Der Dritte Bataillon der 2. Selbstständigen tschechoslowakischen Luftlandbrigade in der UDSSR	63

Dokumenten und Materialien

BAGI, Zoltán: Zwei Briefe des Provisors von Gran Michael Mutnoký aus dem Jahre 1541	75
ZUPKO, Štefan: Ein kurzer Blick in die Geschichte der Erzeugung der Infanteriemunition in der Slowakei	87
ŠUMICHRASŤ, Peter: Slowakische Savoia Marchetti SM-84 bis in den Dokumenten (1943 – 1944). 1. Teile	94
KROPILÁK, Eugen: Die zweite Partisanenabteilung der ersten tschechoslowakischen Brigade J. V. Stalins	123
PURDEK, Imrich: Neue Aspekte in der Entwicklung der Waffensymbolik nach dem Jahre 2004	137
NIŽŇANSKÝ, Jaroslav: Militärische Legislative und ihr Fortschritt in der Gegenwart	160
Recensionen	166
Annotations, Glossen	172
Chronik	183
Bibliographie	188

CONTENTS

Studies

KLEIN, Bohuš: Value of the first military mapping for military history of Slovakia. (1769 – 1785)	3
MIČIANIK, Pavel: Improvised armoured train of a security brigade „Eagle“	10
SZÁRAZ, Peter: Plan D – Change of direction in Spanish foreign policy during World War Two.....	20
SEGEŠ, Dušan: Memorandum of the Slovak soldiers of 1st Czechoslovak Independent Armed Brigade in Great Britain for Polish Minister of Defense	35
VANĚK, Oldřich: Third Battalion of 2nd Czechoslovak Airborne Brigade in the USSR ..	63

Documents and materials

BAGI, Zoltán: Two reports of Ostrihoms provizors Michael Mutnoký from 1541.....	75
ZUPKO, Štefan: Short insight into the history of the infantry ammunition in Slovakia ...	87
ŠUMICHRAST, Peter: Slovak Savoia Marchetti SM-84 bis for Slovak Air Forces (1943 – 1944) 1st Part.....	94
KROPILÁK, Eugen: 2nd Partisan division of 1st Czechoslovak Brigade of J. V. Stalin....	123
PURDEK, Imrich: New aspects of the development of military symbolism after 2004...	137
NIŽŇANSKÝ, Jaroslav: Military rulemaking and its development nowadays	160
Reviews	166
Annotations, Glosses	170
Chronicle	183
Bibliography	188

Vojenská história 4/2008

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Grafická úprava: Dušan Babjak

Redakčná rada: PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhD., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Marián Hronský, DrSc., Mgr. Peter Kralčák, PhDr. Slavomír Michálek, CSc., plk.gšt. Dr. Jaroslav Nižňanský, PhD., PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Jan Štaigl, CSc., pplk. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Kontaktné emailové adresy: sedova@mod.gov.sk

stanova@mod.gov.sk

Tel. kontakt: +421/2/4820 7713, 4820 7703

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 17. 12. 2008

Registračné číslo 1713/97

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPS ÚLog S MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Súdobý plagát vyzývajúci slovenských krajanov na vstup do čs. légii vo Francúzsku počas 1. sv. vojny